

Hukuki Olarak Define Arayıcılığı

Legal Treasure Hunting*

Döndü KUŞCU**

Öz

Bu çalışmanın amacı; define aramanın yalnızca yasal düzenlemelerde yer alan şartların sağlanması ile, yetkili makamlardan alınacak izinle yapılabileceğini açıklamaktır. Bu amaçla öncelikle *definenin* tanımı ve kapsamı izah edilmiştir. Definenin ne olduğu kadar ne olmadığı da önem arz etmektedir. Zira *bilimsel değeri haiz olmayan şeyler*, eğer diğer şartları sağlıyorsa define olarak nitelendirilebilecektir. Dolayısıyla kültür ve tabiat varlığı olarak kabul edilen şeyler asla define olarak nitelendirilemeyecektir. Define arama işlemi yetkili mercilerden alınacak ruhsatname ile yapılabilecektir. Ruhsatsız define aranması halinde ise *izinsiz define arama* suçu işlenmiş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Define, Definecilik, Kültür Varlığı, Ruhsatname, İzin.

Abstract

The aim of this paper is explain treasure hunting can make only the conditions of obtain contained in the regulations and with the permission of the competent authorities. Firstly, with this purpose the definition and scope of the treasure was explained. It is also important that the treasure what is not as well as what is it. If these things non-scientific provides conditions as define treasures. Therefore, things that are accepted as cultural and natural assets never accept as treasure. Treasure hunting can be make only with a license taken by the competent authorities. In the case of unlicensed treasure hunting, the crime of unauthorized treasure hunting will be committed.

Keywords: Treasure, Tresure Hunting, Cultural Heritage, License, Permission.

GİRİŞ

Define ve definecilik Türkiye’de her zaman insanların ilgisini çeken konulardandır. Köklü tarihi geçmişe sahip olan topraklarımızda yer üstünde olduğu kadar yerin altında da keşfedilmeyi bekleyen bir tarih yatmaktadır. Yerin altında yatan bu tarih, define bulma meraklıları tarafından

* Çalışmamı okuma nezaketini gösterip bana yapıcı eleştirilerini sunan hocam sayın Prof. Dr. Sibel ÖZEL’e, zamanını ayırıp sorularımı cevaplayan Antalya Arkeoloji Müzesi müdür yardımcısı sayın Dr. Ahmet ÇELİK’e ve gerek sözlü gerek yazılı bilgi paylaşımı konusunda imtina etmeyen Kültür ve Turizm Bakanlığı çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

** Araştırma Görevlisi; Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı
E-Mail: dondukucu@akdeniz.edu.tr.

ilkel metotla yapılan kaçak kazılarda tahrip edilmekte, hatta yok edilmektedir. Bu kaçak kazılar sonucunda elde edilen insanlığın ortak mirası kabul edilen eserler yurt dışına kaçırılmakta ya da yurt içinde satışı yapılmaktadır.

Yasadışı yollardan kazı yapılmasını ve tarihi eser kaçakçılığını önlemek amacıyla kanun koyucu bir takım düzenlemeler yapmıştır. 1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (KTVKK)³ kapsamında define arama işleminin Kültür ve Turizm Bakanlığından alınacak ruhsatname ile yapılması gerektiği düzenlenmiş (m.50) ve bu amaçla 1984 yılında Define Arama Yönetmeliği⁴ çıkarılmıştır. Bu düzenlemelere göre define aranması katı şartlara bağlanmakta ve bulunan define üzerinde, define arayıcısının mülkiyet tesis etmesine izin verilmemektedir. Definenin tanımına ilişkin ilgili mevzuatlarda bir hüküm bulunmamakta, konu 2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun (TMK)⁵ taşınır mülkiyetine ilişkin üçüncü bölümünde 772 ve 773. maddelerinde ele alınmakta, definenin hukuki mahiyeti ve yasal çerçevesi belirlenmektedir⁶.

Bu çalışma kapsamında öncelikle TMK kapsamında definenin hukuki mahiyetine ve şartlarına yer verilecektir. Sonrasında, tarihi süreç içerisinde ülkemizde uygulanmış olan kültür varlıklarına ilişkin düzenlemelere yer verilerek, kültür varlığı kavramının (*eski eserin*) oluşumu ve devlet mülkiyetinin dolayısıyla korumasının hangi aşamalardan geçerek bugünkü halini almış olduğuna değinilecektir. Nihayetinde ise 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve Define Arama Yönetmeliği kapsamında yasal defineciliğin hangi şartlarda, kimler tarafından ve nerelerde yapılabileceği; define arama işleminin usulünün nasıl olması gerektiği ve arama neticesinde elde edilen buluntunun kültür varlığı veya define olmasına göre akıbeti meselesine değineceğiz.

I. DEFİNENİN MAHİYETİ

TMK 3. bölümünde taşınır mülkiyetinin kazanılması başlığı altında bulunmuş eşyanın (*lükata*) mülkiyetinin kazanılmasının alt başlığı olarak define düzenlenmiştir⁷.

TMK m. 772'ye göre "*bulunmalarından çok zaman önce gömülmüş veya saklanmış olduğu ve duruma göre artık maliki bulunmadığı kesin olarak anlaşılan değerli şeyler define sayılır*". İlgili maddenin devamında ve TMK m. 773'de bilimsel değeri haiz olan sahihsiz doğal şeyler

3 RG. 23.07.1983, S. 18113, Tertip. 5, Cilt. 22, Sa. 444.

4 RG. 27. 01. 1984, S. 18294; Yönetmelik için bkz. <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14428/define-arama-yonetmeli.html> (04.05.2019). Bundan böyle bu Yönetmelik "1984 Yönetmeliği veya Yönetmelik" olarak anılacaktır.

5 RG. 08.10.2001, Sa. 24607.

6 Önemle belirtmek gerekir ki TMK'da definenin mülkiyetinin iktisabına ilişkin hükümler, definenin *bulunması* halinde uygulanacaktır. Yasal yollardan izinli bir şekilde define aranması halinde, KTVKK ve Define Arama Yönetmeliği hükümleri uygulanır. Yasal olmayan yollardan define arayıcılığı ise kesin bir şekilde yasaklanmıştır. Bu durumda TMK'da yer alan bulunma, definenin *rastlantısal* şekilde bulunma halinden başka bir şey değildir.

7 Ancak TMK'nın bu düzenlemesi sadece şekli açıdan bir düzenlemedir zira bulunmuş eşya ve define arasında kavramsal açıdan ve şartları açısından farklılıklar bulunmaktadır. Hatta aralarındaki tek benzerlik her ikisinde de belli şartların varlığında bulan kişinin belli bir ikramiye talep etme hakkına sahip olmasıdır Bkz. AKİPEK, Jale G/ AKINTÜRK, Turgut, **Eşya Hukuku**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 597.

ile eski eserlerin bulunması halinde özel kanun hükümlerinin⁸ uygulanacağını ve bu bilimsel değere sahip olan eşyaların dışında kalan eşyaların mülkiyetinin, definenin içinde bulunduğu taşınmaz veya taşınırın malikinin olacağı düzenlenmiştir. Bu sınırlama definenin mülkiyetinin kazanılması açısından bulunan definenin özelliğine göre yapılan bir sınırlamadır yoksa define tanımını daraltan bir kısıtlama değildir. Ancak TMK m. 772/1'de yer alan şartları haiz olması gerekmektedir. Bu maddeden yola çıkarak bir buluntunun define olarak nitelendirilebilmesi için aranan şartları şu şekilde belirleyebiliriz: öncelikle define sadece taşınır bir mal olabilir ve bu mal başka bir malın (taşınır veya taşınmaz) içinde bulunmalıdır, bu taşınır mal gömülmüş veya saklanmış olmalıdır, malikinin kim olduğu anlaşılamayan değerli, ekonomik değeri haiz bir eşya olmalıdır. Son olarak aşağıda detaylı bir şekilde inceleyeceğimiz üzere KTVKK kapsamında kültür ve tabiat varlığı olarak nitelendirilebilecek bir eşya olmamalıdır.

A. Definenin Şartları

I. Taşınır Eşya Olmak

İster bir taşınmaz malda gömülü olsun ister taşınır bir malda saklanmış olsun define daima bu taşınmaz veya taşınır maldan ayrılabilen bir taşınır mal olmalıdır⁹. Taşınır eşyadan maksat, özüne zarar verilmeksizin nitelikleri itibarıyla kendi gücüyle veya başka bir güç sayesinde bir yerden başka bir yere taşınabilen eşyadır¹⁰. Bir taşınır malın, taşınmaz bir malın bütünleyici parçası (*mütemmim cüzü*)¹¹ olması durumunda, taşınır mülkiyeti hükümlerine tabii olmaktan çıkar ve bu durumda taşınır mal bütünleyici parçası olduğu taşınmaz malın mülkiyetine ilişkin hükümlerine tabii olur¹². TMK m. 684'e göre ise bir şeye malik olan kimse o şeyin bütünleyici parçalarına da malik olacaktır.

8 Bahsedilen bu özel kanun hükümleri, 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılan "Define Arama Yönetmeliği"nde yer alan hükümlerdir. Bu özel hükümlerine çalışmamızın devam eden bölümlerinde yer verilecektir.

9 EREN, Fikret, **Mülkiyet Hukuku**, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012, s. 509.

10 OĞUZMAN, M. Kemal/ SELİÇİ, Özer/ OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe: **Eşya Hukuku**, 21. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 740; SİRMEN, lale: **Eşya Hukuku**, 6. Baskı, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara, 2018, s. 493; SEROZAN, Rona: **Taşınır Eşya Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2002, s. 183-192; AKSOY DURSUN, Sanem: **Eşya Kavramı**, Oniki Levha Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2012, s. 37.

11 Medeni Kanun'un 684. maddesinde bütünleyici parça tanımlanmıştır. Buna göre "*Bütünleyici parça, yerel âdetlere göre asıl şeyin temel unsuru olan ve o şey yok edilmedikçe, zarara uğratılmadıkça veya yapısı değiştirilmedikçe ondan ayrılmasına olanak bulunmayan parçadır*".

12 OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 740; SİRMEN, s. 493; ERDOĞAN, İhsan, "Hukuki Açından Define", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVII, Y. 2013, S.1-2, s. 521. Define olabilecek taşınır eşya bir taşınmaz gömülmüş veya saklanmış olsa da, içinde bulunduğu taşınmazın bütünleyici parçasını oluşturmamaktadır. Taşınmazın bütünleyici parçası veya teferruatı olmadığından dolayı, taşınmazda gömülmüş veya saklanmış olan menkul eşya taşınmazdan ayrı bir şekilde mülkiyet hakkına konu olabilecektir. Define olabilecek eşyanın taşınmazın bütünleyici parçası olabileceği durumlarda, bu taşınır eşyanın hukuki geleceği, taşınmazın hukuki geleceğine bağlı olacaktır. Dolayısıyla asıl şey olan taşınmaz üzerinde ayrı tasarruf, bütünleyici parça olan taşınır eşya üzerinde ayrı tasarruf yapılamayacaktır. Bütünleyici parçaya ilişkin TMK 684'de yer alan bu kural emredici nitelikte olduğu için eğer ortada bir bütünleyici parça ilişkisi varsa taraflarca bunun aksi kararlaştırılmaz. Bütünleyici parça asıl parçadan ayrı olarak mülkiyet hakkının konusu olamaz. Bütünleyici parça olmanın hükümleri hakkında detaylı bilgi için bkz. AYAN, Mehmet, **Eşya Hukuku II (Mülkiyet)**, 9. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 40 vd.

Definenin taşınır eşya olması zorunluluğunun yanı sıra, definenin içinde bulunduğu mal, taşınır bir mal olabileceği gibi taşınmaz bir mal da olabilir. Bir sandığın içinde saklanmış olan ziynet eşyası taşınır mala, toprağa gömülü olması ise taşınmaz mala örnek teşkil edebilir¹³.

TMK m. 718'e göre malikin taşınmazı üzerindeki mülkiyet kullanılmasında yarar olduğu ölçüde, üstündeki hava altındaki arz katmanlarını kapsamaktadır. İlgili maddenin ikinci fıkrasında ise yasal sınırlamalar saklı tutulmuş ve bu bağlamda bu kural 3213 sayılı "*Maden Kanunu*"¹⁴ ile bir sınırlama getirilmiştir. 3213 sayılı kanunun 4. maddesine göre madenlerin mülkiyeti içinde bulunduğu arzın mülkiyetinde değil devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Dolayısıyla Maden Kanununa göre maden olarak değerlendirilen şeyler define olarak kabul edilemeyecektir¹⁵.

2. Uzun Zaman Önce Gömülmüş veya Saklanmış Olmak

Keşfedilen taşınırın define olabilmesi için bir başka taşınırın içine saklanması veya taşınmaza gömülmüş, saklanmış olması gerekmektedir¹⁶. Ağaç veya duvar üzerine taşın üzerine koyulan şeyler gizlilik olmadığından define olarak kabul edilemezler¹⁷.

Bulunan şeylerin gömülmüş veya saklanmış olması yeterli değildir, ortaya çıkmalarından uzun zaman önce başka bir eşya içerisine gömülmüş veya saklanmış olması gerekmektedir. Bulunan şey uzun zaman önce değil de kısa bir zaman önce gömülmüş veya saklanmış ise bu durumda define olarak kabul edilemeyecektir¹⁸. TMK'da geçen "*bulunmasından uzun zaman önce*" ifadesi ile ne kadar uzun bir zamanın geçmiş olması gerektiği noktasında açıklık bulunmamaktadır. Ancak bu konuda Yargıtay haklı olarak halen tedavülde olan paranın define olarak kabul edilemeyeceğini, tedavüle çıkarılış tarihleri saklama için kabul edilse bile, maddede geçen uzun zaman önce ifadesini karşılamadığını ifade etmiştir¹⁹. Kanaatimizce burada bahsedilen "*uzun zaman önce*" ifadesi definenin diğer şartları ile birlikte değerlendirilmeli ve sahibinin kim olduğu anlaşılacak kadar uzun bir zamanın geçmiş olması gerekmektedir²⁰.

13 EREN, s. 509.

14 RG. 15. 06. 1985, Sa. 18785.

15 ERDOĞAN, s. 520. Yazar'a göre, eski zamanlarda ocağından çıkarılarak başka yere taşınmış olan ve insan eliyle veya tabii olarak gömülmüş maden cevher define hükümlerine tabii olabilecektir. Kanaatimizce bu durumda madenin define olarak kabul edilebilmesi için gömüldüğü veya saklandığı başka yerde bu madenden bulunmamış olması lazımdır. Aksi halde böyle bir ayırım yapılamayacaktır.

16 Gömme işlemini sadece insan fiili ile toprak altına saklama olarak anlamamak gerekir. İnsan fiili dışında kalan doğal afetler neticesinde meydana gelen gizlenmenin de gömme olarak algılanması gerekir. Dolayısıyla kazı veya her hangi bir açığa çıkarma çalışması yapılmaksızın ortaya çıkarılmayan şeyler gömülmüş olarak kabul edilmelidir. Bkz. ERDOĞAN, s. 517, 518.

17 EREN, s. 509; AKİPEK/AKINTÜRK, s. 598.

18 KURTOĞLU, Serda, "Definenin Hukuki Mahiyeti ve İktisabı", *Ankara Barosu Dergisi*, Y.1955, S.6, s. 386; FEYZİOĞLU, Feyzi Necmettin, "Lükata ve Define", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1955, s. 185.

19 Yargıtay 4.HD, T. 01.10.1932, E. 2436/1708, bkz. FEYZİOĞLU, s. 185; AKİPEK/AKINTÜRK, s. 598.

20 Aynı yönde bkz. ESENER, Turhan/GÜVEN, Kudret, *Eşya Hukuku*, Yetkin Yayınları, Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Ankara, 2012, s. 322.

3. Belli Bir Değeri Haiz Olmak

Gömülmüş veya saklanmış olan taşınır eşyanın define olarak nitelendirilebilmesi için belli bir kıymete haiz olması gerekmektedir. Kıymet konusunda TMK'da bir ölçüt belirtilmemekle birlikte doktrinde değerler objektif ölçülere göre takdir edilmesi gerektiği ifade edilmiştir²¹. Ancak burada yer alan değerden anlaşılması gereken az veya çok bir ekonomik değer mi yoksa manevi değer de bu madde kapsamına girecek midir? Bu bağlamda doktrinde çoğunluk görüşü keşfedilen şeyin değerli bir eşya olabilmesi için ekonomik bir değerinin olması gerektiğinden yanadır²². Diğer görüşe göre ise buradaki değerli şey ifadesinden maksat para ile ölçülebilen, piyasada alınıp satılabilen, ekonomik değeri olay şey demek değildir. Bu görüşe göre eşyanın manevi değerinden dolayı fiziki olarak korunmaya değer menfaati bulunabilir. Örneğin maddi olarak değeri olmayan kâğıt paraların koleksiyon değeri olabilir ve bu paralar define olarak kabul edilir²³. Kanaatimizce de “*belli bir değeri haiz olma*” ifadesinden anlaşılması gereken bulunan şeyin ekonomik anlamda bir değeri olması gerektiğidir. Manevi değeri olan veya bilimsel değeri olan ya da koleksiyon değeri olan eşyalar aşağıda detaylı bir şekilde ele alacağımız üzere define değil “*kültür varlığı*” olarak nitelendirilmektedir.

4. Malikinin Bulunmadığı Kesin Olmalıdır

Keşiflerinden çok uzun zaman önce gömülmüş veya saklanmış olan eşyanın maliki olmadığı konusunda kesinlik bulunması gerekmektedir. Burada önemli olan husus eşyanın gömüldüğü ya da saklandığı sırada bir maliki olup olmaması değildir, keşfedildiği sırada malikinin bulunmadığı noktasında her hangi bir şüphe veya tereddüt kalmamış olmasıdır²⁴.

Taşınırın maliki olmayan sahipsiz bir eşya olarak nitelendirilmesi hal ve şartlara göre objektif olarak tespit edilecektir²⁵. Eşyanın bulunmasından sonra bir kimsenin mülkiyet iddiasında bulunması ve bunu ispatlaması halinde taşınır eşya define olarak kabul edilemeyecektir. Bu durumda taşınır hakkında bulunmuş eşya hükümleri uygulanacak ve eşya üzerinde mülkiyetin kazanılmasını sağlayan zamanaşımı sürelerinin geçmemesi halinde, bulan kişi bulunmuş eşyayı sahibine iade etmek zorunda kalacaktır²⁶. İade zamanına kadar geçen sürede ise kişi iyiniyetli zilyet hükümlerine tabii olacaktır²⁷.

21 FEYZİOĞLU, s. 186; AKİPEK/AKINTÜRK, s. 598.

22 AKİPEK/AKINTÜRK, s. 598; EREN, s. 509; FEYZİOĞLU, s. 186.

23 ERDOĞAN, s. 520.

24 FEYZİOĞLU, s. 186; KURTOĞLU, s. 387.

25 AKİPEK, AKINTÜRK, s. 589; EREN, s. 509.

26 Medeni Kanun m.771/Te göre bulunan şeyin maliki, ilan veya kolluk kuvvetlerine ya da muhtara bulan kişi tarafından bildirim yapıldıktan beş yıl içerisinde ortaya çıkmazsa bulan kimse, yükümlülüklerini yerine getirmiş olmakla o şeyin mülkiyetini kazanacaktır. Bulunmuş eşya üzerinde beş yılın sonunda mülkiyet tesis edebilmek için bu eşyanın, oturuş bir ev veya işyeri ya da kamu hizmeti görülen bir yerden başka bir yerde bulunması gerekir. Bu yerlerde bulunan eşyalar başkası tarafından bulunmuş dahi olsa, bu yerlerin sahiplerinin, kiracıların ya da kurumun malı olacaklardır (TMK m.771/III). Ayrıntılı bilgi için bkz. AKİPEK/AKINTÜRK, s.592 vd.; EREN, s. 504 vd.; AYAN, s. 582 vd.; SİRMEN, s. 504; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 758 vd.

27 FEYZİOĞLU, s. 186.

B. Bilimsel Değere Sahip Olan Eşya

TMK definenin mülkiyetinin kazanılmasını düzenlerken bilimsel değeri olan eşyalarla ilgili hükümleri saklı tutmakta (m.772/3) ve bilimsel değere sahip olan doğal şeyler ve eski eserlerin bulunması halinde özel kanun hükümlerinin uygulanacağını belirtmektedir (m.773). Definenin özel mülkiyete konu olup olamayacağına ilişkin getirilen bu sınırlamaya göre bulunan taşınır eşya bilimsel değere sahip olan bir eşya ise bu eşya üzerinde özel mülkiyet tesis edilemeyecektir.

Bu bilimsel değere sahip olan sahipsiz taşınır eşyalar hakkında m. 773 yollamasıyla özel kanun hükümleri uygulanacaktır. Bu özel Kanun ise 2863 sayılı KTVKK'dır. Bu Kanun'un amacı, "korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir" (m.1). Bilimsel değeri haiz olan eşyaların tespitinde esas olarak KTVKK hükümleri esas alınacaktır. İlgili Kanun korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının neler olduğuna ilişkin detaylı düzenlemeler içermektedir. Çalışmamız kapsamında define olabilecek şey taşınır eşya olduğundan sadece korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarını inceleme konusu yapacağız. KTVKK kapsamında taşınır kültür ve tabiat varlığı olarak kabul edilen şeyler bilimsel değeri haiz olarak kabul edilecek ve bu şeyler define olarak nitelendirilemeyecektir.

I. Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlığı

a. Kültür Varlığı Kavramı

İnsanlığın ortak mirası olduğu kabul edilen kültür varlıklarının gelecek nesillere ulaşabilmesi adına korunması genel kabul gören bir prensiptir²⁸. KTVKK'da yer alan düzenlemeye göre kültür varlıkları; "tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır" (m.3/1). İlgili düzenleme ile kültür varlıklarının kategorilere ayırma yöntemine²⁹ göre genel bir tanımı yapmıştır³⁰.

28 ÖZEL, Sibel, "Türk Hukukunda Kültür Varlıklarının Mülkiyeti", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt 24, Sayı I, 2018, s. 216 (Mülkiyet); UMAR, Bilge/ ÇİLİNGİROĞLU, Altan, **Eski Eserler Hukuku**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No:11, Ankara, 1990, s. 42,43; AMİNEDDOLEH, Leila, "Protecting Cultural Heritage by Strictly Scrutinizing Museum Acquisitions", **Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal**, Vol. XXIV, N. 3, 2014, s. 731,732.

29 Bu yöntemle yapılan tanımlamaya göre kültür varlığının genel bir tanımı verilmekte ve kültür varlığı belirli sınıflara ayrılarak tasnifi yapılmaktadır. Bu yöntemin dışında kültür varlığının tanımlanmasında, teker teker sayma ve sınıflandırma yöntemleri de kullanılmaktadır. Bu yöntemler hakkında geniş bilgi için bkz. ÖZEL, Sibel, **Uluslararası Alanda Kültür Varlıklarının Korunması**, Alkım Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 1998, s. 6 vd. (Uluslararası); ERSÖZ, A.Kürşat, **Türk İdare Hukuku Kapsamında Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması**, Oniki Levha Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2017, s. 9; AKİPEK, Serap, **Ulusal ve Uluslararası Hukuk Açısından Kültür Malları**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999, s. 18-25.

30 "Sosyal yaşama konu olmuş, bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan" ifadesi KTVKK'a 2004 yılında kanunda yapılan değişiklik ile eklenmiştir (5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" RG. 27.07.2004, Sa. 25535), ÖZEL, Mülkiyet, s. 217. Getirilen bu ilavenin

Kültür varlığı olarak nitelendirilecek şeyin taşınır veya taşınmaz olması konusunda bir sınırlama yapılmamış, kültür varlıklarının hem taşınır, hem taşınmaz olabileceği düzenlenmiştir. Bir nesnenin kültür varlığı olarak değerlendirilebilmesi için insan iradesinin neticesi olarak ve belli bir amaç için ortaya konulmuş olması aranmaktadır³¹. Varlığın bulunduğu mekân açısından bir özellik aranmamakta, yer altında, yer üstünde veya su altında kültür varlığı bulunabileceği düzenlenmektedir.

Kültür varlığı olarak nitelendirilecek şeyin eskiliği, korunmaya değer olup olmadığının değerlendirilmesinde kullanılan bir ölçüttür³² yoksa kültür varlıklarının mutlaka eski nitelik taşıması gerekli değildir³³. Doktrinde bazı yazarlara göre KTVKK'da yer alan kültür varlığı tanımı arkeolojik özelliği ağır basan, arkeolojik eserlere öncelik veren bir tanımdır³⁴. Bu yazarlara göre tarih öncesi veya tarihi devirlere ait olan şeyler kültür varlığı olarak tanımlanabilecek, dolayısıyla günümüzde henüz ömrünü tamamlamamış eserler de kültür varlığı olarak tescil edilebilecektir³⁵. Bu bağlamda ileride tarihi değer taşıyacağı kuvvetle muhtemel olan bazı varlıklar örneğin sanat tarihi açısından büyük öneme sahip olacağı düşünülen bir tablo kültür varlığı olarak kabul edilebilecektir³⁶. Bu görüş korunması gerekli kültür varlıklarının kapsamının son derece genişleteceğinden bahisle eleştirilmiştir³⁷.

Bir nesnenin kültür varlığı olarak kabul edilmesi için belli bir piyasa değerinin olması, maddi değere sahip olması gerekmemektedir³⁸. Nihayetinde bir şeyin kültür varlığı olarak tanımlanıp koruma altına alınabilmesi için tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olması, bilim, kültür, din veya güzel sanatlarla ilgili bulunması veya tarih öncesi veyahut tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olması, bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıması gerekmektedir³⁹.

kültür varlığı tanımında bir değişiklik yapmadığı yönünde eleştiri için bkz. ÖZEL Sibel, "5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" Üzerine Bir Değerlendirme", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt LXIII, Sayı 1-2, İstanbul 2005, s. 113 (Değerlendirme).

31 UMAR/ÇİLİNGİROĞLU, s. 41; ERSÖZ, s. 11; KANBUR, Mehmet Nihat, **Kültür ve Tabiat Varlıklarının Yurt Dışına Çıkarılma Yasağına Muhalefet Suçu (KvTVKK m. 32 ve m.68)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2007, s. 23.

32 KANBUR, s. 23.

33 KANADOĞLU, Sabih: **Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku**, Seçkin Yayınları, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara, 2007, s. 54. UMAR/ÇİLİNGİROĞLU, s. 41; MUMCU, Ahmet, "Eski Eserler Hukuku ve Türkiye", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl 1969, Cilt 26, Sayı 3-4, s. 50 (MUMCU(I)). Maddede yer alan, "tarih öncesi veya tarihi devirlere ait olmak" ifadesinden, kültür varlığının belli bir eskiliğe sahip olması gerektiğinin anlaşılıp anlaşılmadığı konusunda fikir birliği yoksa da, günümüzde artık eskiliğin kültür varlığı tanımını yaparken bir kıstas olmadığını, sadece koruma anlamında bir ölçüt olabileceğini kabul etmek gerekmektedir.

34 ERSÖZ, s. 11.

35 ERSÖZ, s. 11.

36 MUMCU (I), s. 50.

37 CEYLAN, Ümit, **Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Kaçakçılığı Suçu (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu m.32, 68)** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul 2008, s. 89.

38 KANBUR, s. 24.

39 ÖZEL, **Uluslararası**, s. 23; MUMCU(I), s. 49.

b. Tabiat Varlığı Kavramı

KTVKK 3. maddesinin *a* bendinde tabiat varlıkları tanımlanmaktadır. Bu tanımlamaya göre tabiat varlıkları “*jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerler*” olarak belirlenmiştir (m.3/a-3). Taşınır tabiat varlıklarına ilişkin tanım ise, “*Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzelerine Alınması Hakkında Yönetmelikte*”(Taşınır Yönetmeliği)⁴⁰ yer almaktadır. Taşınır Yönetmeliğinde yer alan tanımlamaya göre taşınır tabiat varlığı; “*Jeolojik devirlerden zamanımıza intikal eden, özellikleri ve eskilik ölçüleri bakımından korunması gerekli insan yapısı olmayan taşınırlar*” şeklinde ifade edilmiştir (m. 3/1-ğ).

Varlığın jeolojik devirlere⁴¹, tarih öncesi devirlere⁴² ve tarihi devirlere⁴³ ait olması gerekmektedir. Tarihçiler tarafından yazının keşfi ile başlayan devirler tarihi çağlar olarak, yazının keşfinden önceki devirler ise tarih öncesi çağlar olarak kabul edilmektedir⁴⁴. Bu varlıkların ender olarak bulunan varlık olması veya nitelikleri ve estetik değerleri bakımından korunmalarının gerekli olması gerekmektedir. Kültür varlıklarının korunmaya değer görülmesi için ender olması aranmazken tabiat varlıkları açısından nadir bulunma şartı aranmıştır⁴⁵. Tabiat varlığının bulunduğu mekân açısından da belli bir şart aranmamakta, yer altında yer üstünde veya su altında korunması gerekli tabiat varlığı bulunabilmektedir.

40 RG. 20.04.2009, Sa. 27206.

41 Yaklaşık dört buçuk milyar yaşında olan dünyamız, günümüze değin pek çok evreden geçmiştir. Jeolojik zamanlar olarak adlandırılan zamanların her bir evresinde farklı canlı türleri ve iklim koşulları yaşanmıştır. Dünyanın yapısını inceleme bilimi olan jeoloji bilimi, fosillerin ve tortul tabakaların özelliklerinden faydalanarak jeolojik zamanları belirlemişlerdir. İlkel zaman (prekambriyen) dört milyar yıl sürmüş ve günümüzden yaklaşık 570 milyon yıl önce sona ermiştir. Birinci zaman (Paleozoyik) günümüzden yaklaşık 375 milyon sürmüş ve günümüzden 230 milyon yıl önce sona ermiştir. İkinci zaman (mesozoyik) yaklaşık 160 milyon yıl sürmüş ve günümüzden 65 milyon yıl önce sona ermiştir. Üçüncü zaman (senozoyik) 63 milyon yıl sürmüş ve günümüzden iki milyon yıl önce sona ermiştir. Dördüncü zaman (kuaterner) günümüzden iki milyon yıl önce başlamıştır ve hala içinde bulunduğumuz jeolojik zamandır. Detaylı bilgi için bkz. POLAT, Ali, “Yer küre üzerindeki yaşamın kökenine ve evrimine jeolojik bir bakış açısı”, **Mavi Gezegen** , Yıl 2016, Sayı 21, s.s 3-15. ÖZKAR ÖNGEN, İzver, **Jeolojik Zaman Sürecinde Yerkürenin Evrimi (Tarihsel Jeoloji)**, Jeolojiye Giriş Ders Notları, https://cdeniz.com/site/assets/files/3747/yerkurenin_evrimi.pdf (15.04.2019).

42 Milattan önce 3500 yılında Sümerler tarafından yazının bulunmasına kadar geçen döneme tarih öncesi dönem denmektedir. Yazının bilinmediği zamanlar *Prehistorik* devir olarak adlandırılmaktadır. Bu devirlerle ilgili yazılı belgeler olmadığından insan topluluklarının bıraktığı kalıntılardan bu devirlerle ilgili bilgi elde etmeye çalışılmaktadır. Tarih öncesi devirler kullanılan araç gereçlere göre dönemlere ayrılmaktadır. Paleolitik, Mezolitik, Neolitik ve Kalkolitik çağlar tarih öncesi çağlardır. Bu çağlar hakkında detaylı bilgi için bkz. <https://www.tarihbilimi.gen.tr/makale/tarih-öncesi-devirler-tas-devri-m-o-600-000-m-o-5-000/> (15.04.2019).

43 Prehistorya yazı öncesi zamanları ifade etmekte dolayısıyla tarihi devirler de yazının bulunmasından sonraki dönemleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Ancak yazının icadından önceki süreye tarih öncesi, icadından sonraki süreye tarihi devirler denmesi yanlış bulunmaktadır. Buna göre, tarih bir bilim olarak yazılı veya yazısız olması fark etmesizin geçmişte meydana gelen olaylarla ilgilenmektedir. İnsan geçmişi ile ilgili olan bir döneme tarih öncesi denmesi uygun bulunmamaktadır. Tarihin yazı ile başlamasına yöneltilen eleştirinin temelleri hakkında detaylı bilgi için bkz. DİNÇER, Berkay, **Prehistorya “tarih öncesi” midir?**, Y. 2016, <http://arkeolojigazetesi.com/?author=13> (15.04.2019).

44 KANBUR, s. 25; ERSÖZ, s. 14.

45 Bkz. ERSÖZ, s. 15, dn. 39.

Bir nesnenin tabiat varlığı olarak kabul edilebilmesi için bu unsurları taşıması gerekmektedir. Bu varlıkların belli bir piyasa değerinin olması ise önemli değildir⁴⁶. Tabiat varlıkları da kültür varlıkları gibi taşınır bir obje olabileceği gibi taşınmaz da olabilir⁴⁷.

c. Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları

2863 sayılı KTVKK kültür varlıklarını ve tabiat varlıklarını eşya hukukunun yaklaşımına uygun şekilde, taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları olarak ikili bir ayrıma tabii tutmakta⁴⁸ ve taşınır veya taşınmaz olmalarına göre farklı koruma sistemleri öngörmektedir.

KTVKK m. 23'de korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları örnekleme yoluyla sayılmış⁴⁹ ve m. 24'de Devlet malı niteliği taşıyan korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarının Devlet elinde ve müzelerde bulundurulması ve korunup değerlendirilmelerinin Devlete ait olacağı düzenlenmiştir. İlgili düzenleme ile taşınır kültür ve tabiat varlıkları tanımlanırken çok genel bir düzenleme yapılmış ve korunmak istenen taşınır kültür ve tabiat varlıkları teker teker sayılmıştır. Taşınır kültür varlıklarının tespiti yapılırken kategorilere ayırma yöntemi ve teker teker sayma yöntemi birlikte kullanılmıştır⁵⁰.

KTVKK m. 23'e göre korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:

“a) Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları; Her çeşit hayvan ve bitki fosilleri, insan iskeletleri, çakmak taşları (sleks), volkan camları (obsidyen), kemik veya madeni her türlü aletler, çini, seramik, benzeri kap ve kacaklar, heykeller, figürinler, tabletler, kesici,

46 KANBUR, s. 26.

47 KTVKK m. 6/d'de taşınmaz tabiat varlıkları örneklendirilmiştir. Buna göre; Tarihi mağaralar, kaya sığınakları; özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri; taşınmaz tabiat varlığı olarak örneklendirilmiştir.

48 Kültür varlıklarının illegal dolanması söz konusu olduğunda eşyanın iade talepleri hususunda yetkili mahkeme ve uygulanacak hukukun tespitinde eşyanın taşınır veya taşınmaz olmasına göre tespit yapılacaktır. Burada problem normalde bir taşınmazın parçası olan veya bütünüleyici parçası olarak nitelendirilebilen bir şeyin taşınmazdan ayrılarak illegal yollardan ihraç veya ithal etmek suretiyle mülkiyet nakline konu olması halinde illegal nakle konu olan şeyin taşınmaz olarak nitelendirilip nitelendirilememesinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin 1881 yılında uyuşmazlık konusu olan bir olayda Fransız mahkemesi, Roma villasının zemininden sökülen mozaiklerin tabii olarak taşınmaz olduğu ancak sökülmesinden sonra artık taşınır konumuna geldiğini belirtmiştir. Bu bağlamda taşınmazdan sökülerek taşınır konumuna gelen şeylerin, sırf illegal olarak dolaşımını yapmak amacıyla gerçekleştirilen bir işlem sonucunda daha az korumaya maruz kalacağına şüphe yoktur. Dolayısıyla bir taşınmazın parçası iken sökülüp başka ülkeye götürülen şeylerin taşınır olarak değil, o taşınmazın bir parçası olarak işlem görmesi gerekmektedir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZEL, **Uluslararası**, s. 47-51.

49 Kanunun ilk halinde taşınır kültür varlıkları örnekleme yoluyla teker teker sayılmamıştı. Ancak daha sonra 1987 yılında 3386 sayılı Kanun ile KTVKK'da yapılan bir değişiklik ile taşınır nitelikte kültür ve tabiat varlıklarının neler olacağı yönünde örnekleme yoluyla yeni bir düzenleme yapılmış ve ilgili düzenleme günümüze kadar korunmuştur. Bkz. 2863 Sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun”, RG. 24. 06. 1987, Sa. 19497.

50 CEYLAN, s. 96; ÖZEL, **Uluslararası**, s. 10; ERSÖZ, s. 18.

koruyucu ve vurucu silahlar, putlar (ikon) cam eşyaları, süs eşyaları (hulliyat), yüzük taşları, küpeler, iğneler, askılar, mühürler, bilezik ve benzerleri, maskeler, taçlar (diadem), deri, bez, papirüs, parşümen veya maden üzerine yazılı ve tasvirli belgeler, tartı taşları, sikkeler, damgalı veya yazılı levhalar, yazma veya tezhipli kitaplar, minyatürler, sanat değerini haiz gravür, yağlı boya veya suluboya tablolar, muhallefat (religüe'ler), nişanlar, madalyalar, çini, toprak, cam, ağaç, kumaş ve benzeri taşınır eşyalar ve bunların parçaları.

Halkın sosyal hayatını yansıtan, insan yapısı araç ve gereçler dâhil, bilim, din ve mihaniki sanatlarla ilgili etnografik nitelikteki kültür varlıkları.

- b) *Millî tarihimizdeki önemleri sebebiyle Millî Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ait tarihi değer taşıyan belge ve eşyalar, Mustafa Kemal Atatürk'e ait zati eşya, evrak, kitap, yazı ve benzeri taşınırlar⁵¹.*

23. madde de yer alan çok geniş kapsamlı bu tanımlamada, arkeolojik nesne, etnografik nesne⁵² ve güzel sanat eseri kavramlarına belli ölçüler ile sınırlama yapılmamıştır⁵³. Ancak ilgili madde son altı Osmanlı padişahı dönemi sikkelerinin (Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülhamit, V. Mehmet Reşat ve Vahdettin) tescile tabii olmaksızın yurt içinde alınıp satılabileceğini belirterek, bu dönemlere ait sikkeleri korunması gerekli taşınır kültür varlığı olarak görmemiştir (KTVKK m.23/a, IV). Kanun koyucu tarafından bu sikkelerin serbestçe el değiştirmesine gerekçe olarak, tedavül kolaylığı ve ulaşılabilirliğinin o dönemin şartlarında daha kolay olduğu söylenmiştir⁵⁴. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus bu sikkelerin sadece yurt içinde

51 Millî mücadele dönemine yahut Mustafa Kemal Atatürk'e ait olan taşınır kültür ve tabiat varlıkları Kültür ve Turizm Bakanlığınca yahut Millî Savunma Bakanlığınca veya Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu tarafından satın alınabilecektir (KTVKK m.24/3).

52 KTVKK m. 23/ada belirtilen etnografik mahiyetteki kültür varlıklarının yurt içinde alımı ve satımı serbesttir. Alımı satımı serbest bırakılan kültür varlıklarının hangi döneme ait olacağı bunların kayıt ve tesciline ilişkin şartlar yönetmeliklerde düzenlenmektedir (m.24). Bu yönetmeliklerden bazıları; Alımı, satımı ve devri serbest bırakılan eserlere ilişkin Yönetmelikler ; “*Etnografik Nitelikteki Taşınır Kültür Varlıkları Hakkında Yönetmelik*” (RG. 03.05.1998, Sa. 19803), “*Taşınır Kültür Varlığı Ticareti ve Bu Ticarete Ait İşyeri ile Depoların Denetimi Hakkında Yönetmelik*” (RG. 11.01.1984, Sa. 18278), “*Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koleksiyonculuğu ve Denetimi Hakkında Yönetmelik*” (RG. 15.03.1984, Sa. 18342). Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzeler Alınmaları Hakkında Yönetmelik uyarınca tescile tabii olan etnografik eserler günümüzden yüz yıl öncesine kadar olanlar hariç, halkın hayat tarzını, dönemin sosyal teknik ve ilmi özellikleri ile kültürünü temsil eden araç ve gereçler dâhil bilim, kültür, din ve mihaniki sanatlarla ilgili belge değeri bakımından korunması gerekli insan yapısı taşınırlar olarak tanımlanmıştır (m.3/ı). Etnografik eserlerin, eski hukukumuzdan günümüze kadar olan süreçte durumuna ilişkin ayrıntılı bilgi almak üzere bkz. ÇAL, Halit, “Eski Eserlerle İlgili Yasalarda Etnografik Eser Anlayışı”, *Türkiye’de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyum Bildirileri*, Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, Ankara 2003, s.164-167.

53 CEYLAN, s. 96.

54 Söz konusu nitelikte olan sikkelerin serbestçe el değiştirebilmesi pek çok açıdan sakıncalı bulunmuş ve eleştirilmiştir. İlk olarak sikkelerin madeni değerine göre yani altın olup olmasına göre bir ayrıma gidilmemiştir. Dolayısıyla altın olan bir sikke kuyumcuya ham altın değerinde satılabilecek ve altının eritilmesi suretiyle sikke yok olmuş olacaktır. Diğer bir sakınca ise, KTVKK yayımlandığı tarih olan 1983 yılında bu sikkelerden çok fazla bulunabilecekken, serbest dolaşımına müsaade edilmesinden dolayı günümüzde sayıları azalmakta, kültürel ve tarihi olarak değer kazanmış olmaktadır. Bu bağlamda son altı Osmanlı padişahı zamanına ait olan sikkelerin serbestçe el değiştirilmesine müsaade edilmesi kültür varlıklarının korunması amacıyla bağdaşmamaktadır, bkz. UMAR/ÇİLİNGİROĞLU, s. 207, 208; ERSÖZ, s. 19.

serbestçe el değiştirmesine izin verilmiştir. Yurt dışına çıkarılmasına ise müsaade edilmemiştir. Maddede belirtilen altı padişahattan önceki dönemlere ait olan sikkeler ise korunması gerekli kültür varlığı olarak değerlendirilecektir. Son altı Osmanlı Padişahı dönemine ait sikkelerin yurt içinde serbestçe dolaşımı göz önünde bulundurulursa acaba bu döneme ait sikkeler define olarak nitelendirilebilecek midir? TMK'da aranan şartları taşıması şartıyla bu sikkelerin de define olabileceği söylenebilir. Ancak dikkat edilmesi gereken husus bulunmasından uzun zaman önce saklanmış ve gömülmüş olmasıdır yoksa tedavüle çıktığı tarihin eskiliği bu dönem sikkeleri açısından önem arz etmeyecektir. Örneğin, 2. Abdülhamit dönemine ait olan sikkeler o dönemde yaşayan biri tarafından evinin tabanına gömülse ve zamanla evin el değiştirmesi neticesinde sikkelerin kime ait olduğu bilinemese bu durumda bulunmasından uzun zaman önce saklanmış olma koşulu sağlanmış olacaktır.

2. Haber Verme Zorunluluğu

KTVKK 4.maddesine göre maliki olduğu ya da kullandığı bir arazide kültür ve tabiat varlığı olduğunu bilenler yahut bu durumdan yeni haberdar olanlar bu durumu haberdar olmasından sonra en geç üç gün içerisinde en yakın müze müdürlüğüne yahut köylerde ise muhtara ya da diğer yerlerde ise mülki idare amirine bildirmeye mecburdurlar. Eğer askeri garnizonlar veya yasak bölgeler içerisinde bu tür varlıklar olduğu öğrenilmişse, bu durum usulünce üst komutanlıklara bildirilir.

Kültür veya tabiat varlığının varlığından haberdar olan, muhtar, mülki amir veya bu varlıklardan doğrudan haberdar olmuş yetkili makamlar, kültür ve tabiat varlığının güvenliği için gerekli olan tedbiri almalıdır. Muhtar kültür veya tabiat varlığının bulunduğundan haberdar olduktan hemen sonra gerekli tedbirleri alacak ve bu durumu aynı gün içerisinde en yakın mülki amirine bildirecektir. Mülki amir ve diğer makamlar ise kendisine yapılan bu bildirim ve kültür veya tabiat varlığı bulunduğu ilişkin bildirim on gün içerisinde yazılı bir şekilde Kültür ve Turizm Bakanlığına ve en yakın müze müdürlüğüne bildirecektir. Kendilerine bildirimde bulunulan Kültür ve Turizm Bakanlığı ve müze müdürlüğü en kısa sürede tasnif ve tescil işlemlerini yapmalıdır. KTVKK ile haber verme zorunluluğunu yerine getirmeyenlere ceza verileceği⁵⁵ düzenlenmekle birlikte bu zorunluluğu yerine getirenlere ise ödül verilmesi⁵⁶ öngörülmüştür.

55 KTVKK m. 67'ye göre "Kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili olarak bildirim yükümlülüğüne mazereti olmaksızın ve bilerek aykırı hareket eden kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bildirimi yapılmamış olan kültür ve tabiat varlığını satışı arz eden, satan, veren, satın alan, kabul eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Ancak, bu durumda birinci fıkrada tanımlanan suçtan dolayı ayrıca cezaya hükmolunmaz. Ticareti yasak olmayan taşınır kültür varlıklarının izinsiz olarak ticaretini yapan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır".

56 İkramiye ve cezalara ilişkin düzenleme KTVKK altıncı bölümünde yer almaktadır. Kültür varlıklarını bulanlara verilecek ikramiye m. 64'e göre "Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yer üstünde, yer altında ve su altında bulunan taşınır kültür varlıklarını 4 üncü maddede yazılı makam ve mercilere, aynı maddede yazılı süreler içerisinde haber verenlere: a) **Bulunan varlık, bunların mülkü içinde ise bu Kanunun 24 üncü ve 25 inci maddeleri uygulanır. Ayrıca ikramiye verilmez.** b) **Bulunan varlık başkasının mülkü içinde ise Kültür ve Turizm Bakanlığınca varlığın değeri dikkate alınarak, takdir olunacak bedelin % 80'i ikramiye olarak bulan ile mülk sahibi arasında yarı yarıya paylaşılır.** c) **Kültür varlığı Devlete ait arazide bulunmuş ise, takdir olunacak bedelin % 40'ü bulana ikramiye olarak verilir.** d)

Korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlığına ilişkin bildirim yapılma zorunluluğunun olması bu varlıkların devlet malı niteliğini haiz olmasından kaynaklanmaktadır. Ülkemizde kültür varlıklarına “kamusal mal” statüsü verilerek korunması tercih edilmiştir⁵⁷. Kültür varlığı üzerindeki mülkiyet meselesine definenin mülkiyetine ilişkin kısımda detaylı şekilde değinilecektir.

3. Tasnif, Tescil ve Koruma

KTVKK'a göre kültür ve tabiat varlıklarının korunması taşınmazlar açısından⁵⁸, muhafaza, bakım, onarım, restorasyon ve fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür ve tabiat varlıkları açısından ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işlemleridir (m. 3/a-4)⁵⁹.

Taşınır kültür ve tabiat varlıklarının korunması aşamasına geçilmeden önce tasnif işlemi ve sonrasında bu tasnife göre tescil işlemi yapılmalıdır. Taşınır nitelikteki kültür varlıklarının tasnifi ve tescili işlemi ise KTVKK'nın yanı sıra *Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzeler Alınmaları Hakkında Yönetmelik* ile düzenlenmiştir.

KTVKK 25. maddesine göre, 4. maddeye göre bildiri yapılan taşınır kültür ve tabiat varlıkları ile 23. maddede belirlenen korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bilimsel esaslara göre tasnif ve tescile tabii tutulacaktır.

Nerede bulunursa bulunsun haber verilen kültür varlığı korunması gerekli nitelikte olmadığı takdirde haber verenlere bu Kanunun 25 inci maddesindeki işlem uygulanır. Ayrıca ikramiye verilmez. e) Nerede olursa olsun yeni bulunup da 4 üncü maddede yazılı süreler içinde haber verilmediğinden dolayı gizlenmiş sayılan kültür varlıklarını haber verenler ile, bunları yakalayan kamu görevlilerine, 1905 sayılı “Menkul ve Gayrimenkul Emval ile Bunların İntifa Haklarının ve Daimi Vergilerin Mektumlarını Haber verenlere Verilecek İkramiyelere Dair Kanun”da taşınır mallar için gösterilen oranlar dâhilinde tespit edilen bedel ikramiye olarak verilir. f) Yukarıdaki fıkralardan herhangi biri uyarınca kültür varlıklarını bulan, haber veren veya yakalayan kişiler birden fazla ise verilecek ikramiyeler bunlar arasında eşit olarak paylaşılır. g) Yukarıda belirtilen ikramiyelerin tahakkuk ve tediyesine ait işlemler Maliye ve Kültür ve Turizm bakanlıklarınca birlikte hazırlanacak yönetmelik esaslarına göre yapılır”. KTVKK m. 64 sisteminde, bildirim ödülü ancak taşınır kültür ve tabiat varlıklarını bildirenlere verilmekle birlikte KTVKK m. 4 uyarınca bildirim yükümlülüğü, taşınır olsun olmasın tüm doğa varlıklarını bulanların üzerindedir. Bkz. UMAR/ÇİLİNGİROĞLU, s. 58, 59.

57 KTVKK 5. maddesine göre; “Devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar ile özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlarda varlığı bilinen veya ileride meydana çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları Devlet malı niteliğindedir” şeklinde ifade edilerek korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının Devlete ait taşınmazda bulunması şartı aranmaksızın devlet malı niteliğine haiz olacağı düzenlenmiştir.

58 26496 sayılı “Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bakım, onarım, restorasyon, değerlendirme, muhafaza ve nakil işleri ile bu maksatla hazırlanacak projelerin yapılması ve arkeolojik kazılarda kullanılacak aletlerin alımı hakkında yönetmelik” (RG. 14.02.1993, Sa. 21496) ile taşınmazlar açısından, muhafaza, bakım, onarı, restorasyon gibi kavramların ne anlama geldiği ve bu işlemler hakkında detaylı bilgi yer almaktadır. Taşınır kültür ve tabiat varlıklarının korunması hakkında aynı bir yönetmelik bulunmamakla birlikte hükümleri uygun düştüğü ölçüde 21496 No’lu yönetmelik hükümleri taşınır kültür ve tabiat varlıkları açısından da uygulanacaktır. Bkz. KANBUR, s. 33-34.

59 Korunma kavramı ve türleri ve ulusal ve uluslararası hukukta yer alan kaynakları için bkz. SÜSLÜ, Güven, “Kültür Varlıklarının Korunmasında Mali Kolaylıklar Rejimi”, *YBHD*, Yıl 3, Sayı 2018/2, s. 41-48; Türkiye’de tarihi eserlerin restorasyon çalışmalarına getirilen bir takım eleştiriler için bkz. BİLİCİ, Kenan, “Eski Eser Tahribatı ve Sanat Tarihi Araştırmalarında Yarattığı Sorunlar”, *Anakara Üniversitesi DTCF Dergisi*, C. 34, S.1-2(1990), s. 349-352.

Bu eserlerden Devlet müzelerine alınması gerektiği değerlendirilenler usulünce müzelere⁶⁰ alınacaktır. Taşınır Yönetmeliğine göre “tasnif”; KTVKK m. 23’de belirtilen taşınır kültür ve tabiat varlıklarından korunması gerekli olanlar ile korunması gerekli olmayanların ve korunması gerekli olanlardan müzelere alınmasına gerek olup olmayanların ayrılması şeklinde tanımlanmıştır (m.3/1-g). Aynı Yönetmeliğin ilgili maddesine göre “tescil” ise, korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarından müzelere alınanların müze envanter defterlerine kaydı ile müzelere alınmayanların belge ve envanter listelerinin birer nüshasının müze dosyalarında muhafaza edilmesidir (m.3/1-h).

Müze idarelerine getirilen varlıklar⁶¹ hakkında öncelikle KTVKK kapsamında kültür ve tabiat varlığı olup olmadığı yönünde karar verilecektir. Yapılan inceleme neticesinde kültür ve tabiat varlığı olmadığı değerlendirilen varlıklar iade edilecektir⁶². Değerlendirme komisyonu tarafından müzeye kazandırılmaları gerekli görülen taşınır kültür ve tabiat varlıkları usulüne uygun olarak müzelere alınacaktır. Kültür veya tabiat varlığını bulup getirene ödenen bedel satın alınan karşılığını oluşturan bir bedel değil, KTVKK kapsamında ikramiyedir⁶³. Zira kültür varlıkları kanun gereği devlet malı niteliğinde olduğundan, devlet zaten mülkiyeti kendisine ait olan kültür varlığını bulanlara ikramiye vermektedir.

Türkiye’de bulunan taşınır kültür ve tabiat varlıkları, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesindeki Kültür Varlıkları Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı olan müzeler ile diğer kamu kurumlarına bağlı olan müzelerde korunmak amacıyla muhafaza edilmektedir⁶⁴. KTVKK m.26’ya göre,

60 Kültür ve tabiat varlıkları ile belli bir sınırlamaya tabii olmaksızın görülmeye değer olduğu düşünülen eserlerin sergilendiği müzeler en geniş kapsamlı tanımıyla; insan elinden çıksın veya çıkmasın, insanlarca gerekli ve değerli bulunarak toplanmış, biriktirilip koleksiyonlar şeklinde oluşturulmuş, bilimsel, eğitici ve tanıtıcı nitelikte ve korunması gerekli olan doğadaki ve hatta uzaydan getirilmiş olan tüm varlıkların ve yapıtların korunduğu sergilendiği ve araştırıldığı, açık veya kapalı alanlarda halkın yararlanmasına sunulduğu yer ve kurumlar olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) tarafından son olarak kabul edilmiş müze tanımına göre ise müze “halka açık, çalışma, eğitim ve eğlendirme amacıyla, koruyan araştıran, bilgilendiren ve sunan, kar amacı gütmeyen, halkın ve halkın gelişiminin hizmetinde olan sürekli bir kurumdur” (ICOM Tüzüğü m. 2), Bkz. International Council of Museums (ICOM), **Resolutions Adopted by ICOM’s 18. General Assembly**, Stavanger Norway, 1995, https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOMs-Resolutions_1995 (15.04.2019). Tarihten günümüze yapılmış olan müze tanımları hakkında geniş kapsamlı bilgi edinmek için ayrıca bkz. ARIK, Mustafa, **Türk Müzeciliğinin Tarihsel Gelişimi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2015, s. 14-22.

61 Taşınır Yönetmeliği 4. maddesine göre “Müze müdürlüğüne getirilen taşınır kültür ve tabiat varlıkları, müze idaresince emanete alınır ve söz konusu varlıkları getirenlere, müze idaresince taşınır geçici alındısı verilir”.

62 KTVKK m. 25/son “Tasnif ve tescil dışı bırakılan ve müzelere alınması gerekli görülmeyenler, sahiplerine bir belge ile iade olunurlar. Belge ile iade olunan kültür varlıkları üzerinde, sahipleri her türlü tasarrufta bulunabilirler. Bir yıl içinde sahipleri tarafından alınmayanlar, müzelerde saklanabilir veya usulüne uygun olarak Devletçe satılabilir”. Taşınır Yönetmeliği 9/1. maddesine göre “Değerlendirme Komisyonu tarafından, korunması gerekli görülmeyerek tescil dışı bırakılan kültür ve tabiat varlıkları, sahiplerine bu Yönetmeliğin ekinde yer alan Ek-1 sayılı Tescil Dışı Taşınır Kültür ve Tabiat Varlığı Belgesi ile iade edilir. Ancak yanıltıcı nitelikleri sebebiyle piyasada dolaşımı uygun görülmeyen tescil dışı bırakılan kültür varlıkları müzede alkonulur. Müzeyi yanıltmak amacıyla sahte kültür varlığı getirdiği tespit edilenler hakkında suç duyurusunda bulunulur”.

63 Bkz. dn. 55.

64 ERSÖZ, s. 72.

Kültür ve Turizm Bakanlığından izin alınarak özel müzeler⁶⁵ kurulabilir veya koleksiyonculuk⁶⁶ yapılabilir. Bu özel müzelerde taşınır kültür varlıklarının korunması konusunda Devlet müzesi ile aynı statüye sahiptirler⁶⁷. Özel müze koleksiyonunda bulunan arkeolojik eserlerin mülkiyeti de devlete aittir, özel müze sadece zilyet konumundadır⁶⁸.

Taşınır Yönetmeliği hükümlerine göre korunması gerekli görülmeyerek tescil dışı bırakılan kültür ve tabiat varlıkları definenin şartlarını taşıyor olması halinde özel mülkiyete konu olabilecektir. Zira define üzerinde mülkiyet hakkı kurulmasını düzenleyen TMK. m. 772/2'ye göre “*bilimsel değer taşıyan eşyaya ilişkin hükümler saklı kalmak üzere*” define içinde bulunduğu taşınır veya taşınmaz malın malikine ait olacaktır. Bu bağlamda KTVKK ve Taşınır Yönetmeliğinde yer alan taşınır kültür ve tabiat varlığının tespitine, tasnifine, tesciline ve korunmasına yönelik olan hükümler, bilimsel değer taşıyan eşyaya ilişkin hükümlerdir. Zira KTVKK'da taşınır kültür ve tabiat varlığı “*Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları*” (m.23/a) olarak tanımlanarak belli bir bilimsel değeri haiz olma özelliği arandığı görülmektedir. TMK kapsamında bulunan şey, KTVKK anlamında kültür varlığı niteliğinde ise bu durumda defineye ilişkin hükümler uygulama alanı bulamayacaktır. Kültür varlığı olarak tasnif edilen şey müzelere alınmasa bile özel mülkiyete konu olamayacaktır. Zira KTVKK uyarınca tasnif veya tescil edilsin veya edilmesin, hatta varlığından dahi haberdar olunmasına gerek olmaksızın kültür varlıkları devlet malı niteliğindedir.

II. YASAL DEFİNECİLİK

Definenin tanımına ilişkin şartları belirledikten sonra belirtmek isteriz ki define arayıcılığı, halk arasında bilinen adıyla *definecilik* büyük oranda gerekli izinler alınmaksızın, kaçak şekilde ve bilinçsizce yapılmaktadır. Bu şekilde tarihi eserlerimiz tahrip edilmekte, hatta yok edilmektedir. Define –muhtemelen *altınlar, hazineler* – bulmak arzusunda olanlar doğayı katletmekle kalmamakta, ilkel metotlarla çalışıp canlarını hiçe saymaktadırlar⁶⁹. Yazılı ve görsel basın

65 Özel müzelerin kurulması ve denetlenmesine ilişkin detaylı düzenleme yönetmelik ile yapılmıştır. Bkz. Özel Müzeler ve Denetimleri Hakkında Yönetmelik, RG. 22.01.1984, Sa. 18289. Kültür ve Turizm Bakanlığı denetiminde 25.02.2019 tarihi itibarıyla 268 özel müze faaliyet göstermektedir. Bu müzeler için bkz. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-135633/ozel-muzeler.html> (01.05.2019).

66 Bkz. Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koleksiyonculuğu ve Denetimi Hakkında Yönetmelik, RG. 23.03.2010, Sa. 27530.

67 KTVKK 26. maddede yer alan bu düzenlemeye göre özel müzelerin kültür varlıklarının korunması bakımından devlet müzeleri ile aynı statüye sahip olduğunu düzenlemiştir. Dolayısıyla özel müzeler devlet müzeleri gibi tasnif ve tescil işlemi yapamayacak, devlet müzelerince belgelendirilmemiş kültür varlıklarını müzelerine kazandıramayacaklardır. Bkz. CEYLAN, s. 125, dn. 383. Özel müzecilik faaliyetinin virtüel (olası) kamu hizmeti olduğu yönünde bkz. ERSÖZ, s. 73.

68 ÖZEL, *Mülkiyet*, s. 232.

69 Yalnızca birkaç örnek için bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/antalyada-kacak-kazi-sirasinda-patlama-oluve-yarali-var-41213169> (25.06.2019). <https://www.cnnturk.com/turkiye/film-gibi-define-kazisina-3-gozalti?page=1> (15.09.2019); <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-arkadaslarinin-kuyuda-birakip-kactigi-yarali-defineciyi->

konuya hassasiyet ile yaklaşmaması, *define uzmanı/defineci* adıyla bazı insanların nasıl define aranması gerektiğine ilişkin yayın yapmasına, kitap basmasına müsaade edilmesi, kamuoyu nezdinde kaçak defineciliğin özendirilmesine sebebiyet vermektedir. Define uzmanı (!) adıyla bir takım işaretlerden, sembollerden bahseden bu kişiler define aramanın en önemli şartını söylemeyi ihmal etmekte, hiç değinmemektedirler. Esasen bizim çalışmamızın asıl amacı da, kaçak defineciliğin azalmasına katkıda bulunmak amacıyla *yasal defineciliği* tüm yönleri ile izah etmekten ibarettir.

Hukuki yollardan, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın gözetiminde, Bakanlıktan alınan ruhsatname ile yetkili uzman personel eşliğinde, KTVKK ve Define Arama Yönetmeliğinde yazan diğer şartlara da uyularak yapılan define arama işlemi, *yasal definecilik* olarak adlandırılabilir. Günümüzde geçerli olan hukuki yollardan define arayıcılığının şartlarına ve hükümlerine geçmeden önce, tarihi süreç içerisinde kazı çalışmalarına ve define arama işlemine ilişkin hükümlerin nasıl oluştuğuna ve geliştiğine kısaca temas etmekte yarar görüyoruz.

A. Tarihi Süreç İçerisinde Kültür Varlıklarının (Eski Eserlerin) Korunması Amacıyla Yapılan Kanuni Düzenlemeler

I. Osmanlı Dönemi

Tanzimat ile başlayan Osmanlı Devletinde reform hareketleri ile eski eserlerin⁷⁰ korunması ve yurt dışına izinsiz olarak götürülmesini önlemek amacıyla bir takım düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır⁷¹. Osmanlı devleti geniş bir coğrafyada hüküm sürmesinden dolayı farklı kültürleri bünyesinde barındırmış⁷² ve Avrupalı devletlerin ilgi odağı olmuştur. 1850 yılından sonra Ceride-i Havadiste arkeolojik kazılarla ilgili çıkan yazılar, Anadolu topraklarında Avrupalı devletlerin müzelerini doldurmak için başlattığı kazıların sayısının artması ve bunun sonucunda çeşitli eserlerin yurt dışına götürülmesi eski eserlerin korunması amacıyla doğrudan düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmıştır⁷³.

iniltileri-kurtardi-23032/ (05.09.2019); [https://www.arkeolojikhaber.com/haber-antalyanin-iki-ayri-ilcesinde-kacak-kazi-yapan-15-defineci-yakalandi-23099/](https://www.arkeolojikh Haber.com/haber-antalyanin-iki-ayri-ilcesinde-kacak-kazi-yapan-15-defineci-yakalandi-23099/) (11. 09.2019).

70 Eski eser günümüzde kullanılan kültür ve tabiat varlığının karşılığıdır. Ancak bütün eski eserler, eski eserler hukukunun konusunu oluşturmamakta bunun için bir takım kısıtlar aranmaktadır. Bu kısıtlara göre yapılan tanıma göre eski eser "tarihi, arkeolojik veya sanat değeri olup eski devirlerden bize intikal eden, ya da ileride böyle değerleri taşıyacağı kesin ve mutlak olan ve sayıca sınırlı mallar" olarak tanımlanmıştır. Bu kısıtlar ve ayrımlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. MUMCU(I), s. 47-50.

71 AKKUŞ, Zafer/EFE Tamer, "Türkiye'de Defineciliğin Kültürel Mirasın Korunması Bağlamında Değerlendirilmesi", **Birey ve Toplum**, C. 5, Sa. 10, 2015, s. 109; ÖNGE, Mustafa, "Kültür Mirasını Tanımlamak İçin Türkiye'de Kullanılan İlk Özgün Terim: Âsâr-ı Atika", **Avrasya Terim Dergisi**, 2018, 6 (1): 8 - 14, s. 9.

72 NESLİ, Aslıhan, "Eski Eserlerin Korunmasının Hukuk Tarihi Boyutuyla İncelenmesi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 20, Sayı 1, 2018, s. 455.

73 MADRAN, Emre , "Osmanlı İmparatorluğunun Batılılaşma Sürecinde Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Yasal Düzenlemeler", [https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=352772&/Osmanli%C4%B1-%C4%B0mparatorlu%C4%B9Funun-Bat%C4%B1l%C4%B1la%C5%9Fma-S%C3%BCrecinde-K%C3%BClt%C3%BCr-Varl%C4%B1klar%C4%B1n%C4%B1n-Korunmas%C4%B1na-%C4%B0li%C5%9Fkin-Yasal-D%C3%BCzenlemeler-/-Do%C3%A7.-Dr.-Emre-Madran-\(15.04.2019\)](https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=352772&/Osmanli%C4%B1-%C4%B0mparatorlu%C4%B9Funun-Bat%C4%B1l%C4%B1la%C5%9Fma-S%C3%BCrecinde-K%C3%BClt%C3%BCr-Varl%C4%B1klar%C4%B1n%C4%B1n-Korunmas%C4%B1na-%C4%B0li%C5%9Fkin-Yasal-D%C3%BCzenlemeler-/-Do%C3%A7.-Dr.-Emre-Madran-(15.04.2019).). Osmanlı Devleti tarafından çıkarılan kültür varlıklarına(eski eserlere) ilişkin düzenlemeler hakkında bkz.

Osmanlı devletinin doğrudan⁷⁴ eski eserlerle ilgili olan ilk düzenlemesi 13 Kasım 1869 tarihli Âsâr-ı Atika Nizamnâmesidir⁷⁵. Bu Nizamnamenin yayınlanmasından evvel eski eserlere dair bilinen ilk tanzim 1863 yılında çıkarılan bir emirnamedir⁷⁶. Bu emirnameye göre "...bulunacak asar-ı atıkada ikili olanlardan birer adedi Devlet-i Âliyye Müzesi için alınacak, birli olanları kendisine terk olunmak ve bir mahalle alâmet ve yahûd sâ'ir suretle vaz' olunmuş âsâr-ı atika merkûz olduğu mahalden ihrâc olunmamak..." şartlarının sağlanması ile kazı ruhsatnamesi verilebilecekti⁷⁷. Fakat bu düzenlemeler ruhsatlı veya ruhsatsız yapılan kazılar sonucunda elde edilen eserlerin yurt dışına kaçırılmasına engel olmamakta ve konuyla ilgili müstakil düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktaydı. Osmanlı Devletinin son dönemlerinde günümüz kültür ve tabiat varlıkları kanununa karşılık gelen Âsâr-ı Atika Nizamnâmeleri çıkarılmıştır. Sırasıyla, 1869, 1874, 1884 ve 1906 yıllarında kabul edilmiş olan dört Nizamnâme bulunmaktadır.

1869 Nizamnamesi toplam yedi maddeden oluşmakta ve taşınır eski eserler hakkında hükümler içermektedir. Bu Nizamnamenin 1. maddesine göre eski eser aramak için Maarif Nezaretinin izni şart koşulmuştur. Sikkeler hariç olmak üzere eski eserlerin yurt dışına çıkarılmaları yasaklanmış fakat yurt içinde satışı serbest tutulmuş ve Devlete de şuf'a hakkı tanınmıştı (m.2, m.4). Kendi mülkünde eski eser bulan kimsenin de buna malik olacağı düzenlenmişti (m.3). 1869 Nizamnamesi ile daha önce uygulanan, kazıdan çıkan eserlerden çift olanlardan birinin Devlete ait olacağı uygulamasından vazgeçildiği, bulunan eserlerin tamamen şahıslara ait

ÖZEL, **Uluslararası**, s. 69 vd.; MUMCU(I), s. 65-78; ÇAL, Halit, "Osmanlı Devletinde Âsâr-ı Atika Nizamnâmeleri", **Vakıflar Dergisi**, C. 26, 1997, s. 391-400 (Âsâr-ı Atika Nizamnâmeleri); KUTLU DİLBAZ, Burcu: **Osmanlı Devletinin Arkeoloji Politikası**, Okur Tarih Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 105-141; ŞİMŞEK, Fatma/DİNÇ, Güven: "XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Eski Eser Anlayışının Doğuşu Ve Bu Alanda Uygulanan Politikalar" **U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**

Yıl: 10, Sayı: 16, 2009/1, s. 106 vd., TAŞBAŞ, Erdal: "Osmanlı'da Eski Eser Korumacılığı Ve Bir Örnek: Osman Hamdi Bey'in Side'ye Göçmen İskânını Engelleme Çalışmaları", **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 10, Sayı 2, 2017, s. 1317-1322. Ayrıca bkz. BLAKE, Janet "Turkey", **Handbook On The Law Of Cultural Heritage And International Trade** Ed. JamesA.R. Nafziger/Robert Kirkwood Paterson, Edward Elgar Publishing Limited, United Kingdom, 2017, s. 437-460.

- 74 Asar-ı Atika nizamnamesinden evvel eski eserlerle ilgili doğrudan düzenleme bulunmamakla birlikte bir takım muhtelif düzenlemelerde bazı hükümler yer almıştır. Osmanlı Devletinde eski eserlerle ilgili ilk genel hüküm, 1840 tarihli Ceza Kanunnamesinin (28 Zilhicce 1274/9 Ağustos 1858 tarihinde son şeklini almıştır) 133. maddesidir. Bu maddeye göre "*Hayrat-ı Şerife ve tezyinat-ı beldeden olan ebniye ve âsâr-ı mevzua - yı hedm ve tahrir ve yahud bazı mahallerini kırıp rahnedâr...*" edenler cezalandırılacaktır. Bu hüküm gördüğümüz üzere sadece cami, mescit türbe gibi hayır yapıları ve süslü yapılar hakkındadır. Bkz. ÇAL, Âsâr-ı Atika Nizamnâmeleri, s. 391, MADRAN, a.g.e., MUMCU(I), s. 68. Aynı yıl çıkarılmış olan Arazi Kanunnamesi'nde (Düstür, Tertib-i Evvel, C. 1, s. 165) ise "*Bilcümle arazide bulunup malik ve sahibi malum olmayan meskûkât-ı atıka ve cedide ve defâin-i mütenevvianın ahkâmı kütüb-ü fıkhiyyede tafsil olunmuştur*" hükmü ile defineler hakkında özel bir düzenleme yapılmamış bu konu fıkıh kitaplarına bırakılmıştır. Eğer arazi sahibi o arazinin mülkiyetinin kendisine ait olduğunu iddia ediyorsa bulunan hazine ve defineler arazi sahibine ait olmaktadır. Arazi sahibi eğer definelerin kendisine ait olmadığını iddia ederse beşte biri devlete geri kalan kısım ise kendisine ait olurdu. Ancak arazi kimsenin malı değilse bulunan define tamamen devlete ait olurdu. Görüleceği üzere Arazi Kanunnamesi bulunan şeylerin paylaşılması ve mülkiyeti meselesini düzenlemekte, korunması hakkında bir hüküm içermemektedir. Bkz. MADRAN, a.g.e, AKGÜN, Muhammed Raşit, "**Önceki Hukukumuzda Definelerin Hukuki Statüsü**", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2018, s. 24, 25.

75 Takvim-i Vekâyi, T. 1 Zilkâde 1285/1 Şubat 1294, S. 1053, ÖZEL, **Uluslararası**, s. 69, dn. 211.

76 18 Zilkâde 1280 (26.04.1863).

77 NESLİ, s. 406.

olduğu⁷⁸ ancak bu eserlerin yurt dışına çıkarılmasının yasaklandığı görülmektedir⁷⁹. Ancak bu Nizamname ile taşınır ve taşınmaz bütün eski eserleri kapsayan bir rejim oluşturulmamış, koruma tedbirleri öngörülmemiş, sadece kazılar yoluyla toprağın altında bulunan eski eserlerin akıbeti hakkında düzenleme getirilmiştir⁸⁰. Yurt dışına eski eser çıkarılması yasaklanmış olmakla birlikte uygulamada buna çok riayet edilmediği görülmüştür⁸¹. Ancak 1869 Nizamnamesi eski eserler hukukunun oluşturulması için atılan ilk adım olduğundan önemli addedilmektedir⁸².

Aradan beş yıl gibi kısa bir süre geçmesine rağmen Nizamnamenin eski eserler hakkında düzenleme yapmakta yetersiz olduğu anlaşılmış ve 1874 yılında bir Âsâr-ı Atika Nizamnamesi⁸³ daha çıkarılmıştır. Bu Nizamname 1869 Nizamnamesine göre daha detaylı hükümler içermektedir. 36 maddeden oluşan Nizamnamenin sadece üç hükmü taşınmaz eski eserler hakkındaydı⁸⁴. Bu Nizamnamenin 1. maddesinde eski eserin tanımı, “*kadim zamanlardan kalan her çeşit sanatla yapılmış varlık*” şeklinde düzenlenmişti⁸⁵. Henüz keşfedilmemiş olan bütün eski eserler devlete ait olarak kabul edilmiş ve yine eski eser aranması izne tabii tutulmuştu (m.3). Nizamnamenin 3. maddesine göre izin alınmak suretiyle yapılan kazılardan çıkan eserlerin üçte biri kazıyı yapana ait olacak, üçte biri devlete ait olacak, diğer üçte biri ise arazi malikine ait olmaktadır. Araştırmacı sahip olduğu bu üçte birlik kısmı satmakta ve devletten izin almak suretiyle yurt dışına çıkarmakta serbest tutulmuştu (m.32). 1869 Nizamnamesine kıyasla eski eserlerin yurt dışına çıkarılması konusunda geri adım atılmasının nedeni olarak, Osmanlı topraklarından kendi ülkelerine eser kaçırmayı dış politika haline getiren Avrupalı devletlerin baskıları görülmüştür⁸⁶. Bu Nizamnamenin önemi, henüz keşfedilmemiş eski eserler üzerinde devlet mülkiyeti tesis

78 ÇAL'a göre eski eserlerin yurt dışına çıkarılmasını yasaklayan bu zihniyetin bu eserlerin tamamen şahıslara ait olacağı yönünde düzenleme yapması henüz eski eser ve dolayısıyla müzecilik anlayışının tam olarak oturmamasından kaynaklıdır, ÇAL, *Âsâr-ı Atika Nizamnameleri*, s. 392.

79 ÇAL, *Âsâr-ı Atika Nizamnameleri*, s. 392.

80 MUMCU(I), s. 69, ÖZEL, *Uluslararası*, s. 70.

81 Uygulamada eski eserlerin halen yurt dışına çıkarılmaya devam edildiği konusunda bkz. ŞİMŞEK/DİNÇ, s. 109,110.

82 ÇAL, *Âsâr-ı Atika Nizamnameleri*, s. 392, MUMCU(I), s. 69, ÖZEL, *Uluslararası*, s. 70; ÖNGE, s. 11.

83 Düstür, I. Tertip. Cilt 3, s. 426 – 431, 26 Mart 1290/8 Nisan 1874 , ÖZEL, *Uluslararası*, s. 70, dn. 215.

84 Nizamnamenin 6. maddesine göre “*Asar-ı sabiteden sahipli yerlerde bulunan ve mükemmel olan bazı maabid ve ebniye-i sairenin muhafazası için hükümetden mahalline icabına göre memur dahi tayin olunacaktır.*” Bu hüküm sadece sahipli taşınmazlarla ilgili olması ve eserin mükemmel olması şartını aramasından dolayı eksik kalmaktadır. 14. maddesine ise “*Maabit ve tekaya ve medarise ve makbere ve su yolu ve tarihi amme misillü umuma mazarratı olacak yerlerde...*” kazı yapılmasının yasak olduğu düzenlenmiştir. 35. maddede ise “*Ebniye vesaire gibi umumî ve hususî mahallerde mevcut*” yerlerde kazı yapılmasının Ceza Kanununun 133. maddesine göre yaptırıma tabii olacağı düzenlenmiştir. Bkz. MADRAN, a.g.e. Taşınmazlara ilişkin Nizamnamede yer alan hükümlerin yetersiz olduğu ancak taşınmaz eski eserlerin korunması gerektiğinin kabulü açısından devlet tarafından atılan ilk adım olmasından dolayı önemli olduğu yönünde bkz. MUMCU(I), s. 71.

85 “*Ezmine-i kadîmeden kalan her nevi eşya-ı masnû'â âsâr-ı atikadandır*” (Düstür, I. Tertip, C. 3, 1289, s. 426). Bu tanımın bilimsel yönden eski eserlerin tanımının yapılması sebebiyle eksik olduğu yönünde Bkz. MUMCU(I), s. 70. Ayrıca eski eserden neyin anlaşılması gerektiği konusunda somut örnekler verilerek açıklanmaması büyük oranda bunun tespiti işini yoruma bırakıyordu ve bu durum uygulamada sıkıntılara yol açmıştı. Bu eksikliği fark eden Osman Hamdi Bey 1874 Nizamnamesinden sonra çıkan 1884 Nizamnamesinde eski eserleri örnekler vererek tanımlamıştır, Bkz. ÇAL, *Âsâr-ı Atika Nizamnameleri*, s. 393.

86 ÇAL, *Âsâr-ı Atika Nizamnameleri*, s. 392.

etmesi ve kaçak kazılarda bulunan eski eserler üzerinde özel mülkiyet tesis edilmesine izin verilmemesidir⁸⁷.

1869 ve 1874 tarihli Nizamnamelerin uygulanmasından sonra edinilen tecrübeler, uygulamada yaşanan aksaklıklar ve 1874 Nizamnamesinin özellikle 3. maddesine o dönem basında getirilen eleştiriler, yeni bir Nizamname yapılması ihtiyacını doğurmuştu. Bu amaçla 1881 yılında müze müdürü olan Osman Hamdi Bey'in çabaları neticesinde 1884 senesinde yeni Nizamname⁸⁸ hazırlanmış ve yürürlüğe girmişti. 1884 tarihli Nizamnamenin 4. ve 5. maddelerinde taşınmazın korunması ile ilgili doğrudan hükümler yer almaktaydı⁸⁹. Nizamnamenin 6-32. maddeleri ise tamamıyla arkeolojik kazılarda elde edilen eski eserlerin aranmasına, yurt dışına çıkarılmasına ve korunmasına ayrılmaktaydı⁹⁰.

1884 Nizamnamesi ile eski eserin tanımı genişletilmiş, Osmanlı ülkesini oluşturan bütün memleketlerde geçmişte yaşamış olan halklardan kalan her çeşit eser eski eser olarak kabul edilmiş ve altın, gümüş, sair meskûkât-ı atika ve tarihi malumatı havi her türlü eşya buna örnek olarak sayılmıştır (m. 1). Eski eserlerin tamamı devlete ait kabul edilmiş (m.3) ve bunların yurt dışına çıkarılmaları yasaklanmıştır (m.8). Kazı yapma işinin ruhsatname ile yapılacağı düzenlenmiş ve izne tabii tutulmuştur. Ruhsatname verilmesi için ise belli şartlar aranmış ve bu şartlar evvelki düzenlemelere göre ağırlaştırılmıştır⁹¹. Buna göre hafır, kazı yapmak istediği yerin bir haritasını çıkarıp müracaat eder sonrasında nezaret tarafından eski eserler hakkında ve devlet menfaati yönünden araştırma yapılır ve arama yapılacak yer eğer şahsın mülkünde ise şahıstan izin alınır ve kazı izni verilir. Nezaret vermiş olduğu izni iptal etme hakkını da elinde tutar⁹². Kazı yapanların buldukları eserleri yurt dışına çıkarmaları yasak olmakla birlikte, kalıplarını çıkarmalarına ve resimlerini almalarına müsaade edilmekteydi⁹³. Devlet tarafından kazı yapılmak istenen arazinin sahibi buna razı olmazsa “kamulaştırma” yoluna başvurulabilirdi (m.6). Önceki Nizamnamelerin aksine kazı sonucunda bulunan eserlerin tamamı devlete ait olacak, bölünme yoluna gidilmeyecektir⁹⁴. 33-35. maddelerinde ise eski eserlerin korunması amacıyla ve izinsiz yapılan aramalar yönünden, hak mahrumiyeti, tazminat ve sair para cezaları

87 ÖZEL, **Uluslararası**, s. 71; ŞİMŞEK/DİNÇ, s. 110; NESLİ, 463.

88 Zeyl-i Düstür, I/IV/89, 9 Şubat 1299/21 Şubat 1884,

89 Nizamnamenin 4. maddesine göre “arazi ve emakinde mevcut veya meknuz olan asarı atikayı hotbehot yıkıp kaldırmaya arazi sahiplerinin salahiyetleri yoktur”. 5. maddesine göre ise “asar-ı atikayı ve ebniye ve turuk-u kadime asarını, kale duvarlarını, burçları, hamam ve mezarları bozmak, parçalamak, yakınında kireç ocağı açmak, içinde her türlü inşaat yapmak, yıkılmış taşları başka yerlerde kullanmak, bu harabeleri konut, depo, ahır vb. amaçla kullanmak yasaktır”.

90 ÖZEL, **Uluslararası**, s. 71; MADRAN, a.g.e.

91 MUMCU(I), s. 73; ÖZEL, **Uluslararası**, s. 71; NESLİ, s. 464.

92 ÇAL, **Âsâr-ı Atıka Nizamnâmeleri**, s. 393; MUMCU(I), s. 73.

93 “Memâlik-i Osmâniyeden zuhûr iden âsâr-ı atikanın diyâr-ı ecnebiyeye nakl ve ihrâcî katiyen memnûdur” (Zeyl-i Düstür, C. 4, s. 91, m. 8); “Ruhsat-ı resmîye istihsaliyle ihrâc olunacak âsâr-ı atika kâmilen devlet müzesine âid olub hâfirler yalnız resim ve kalıplarını alabilirler” (Zeyl-i Düstür, C. 4, s. 91, m. 12). Bkz. NESLİ, s. 464, dn. 134.

94 MUMCU(I), s. 73; ÖZEL, **Uluslararası**, s. 71; ŞİMŞEK/DİNÇ, s. 112. Kazı yapanların ikramiye ve buna benzer ödüller almak konusunda hakları bulunmamaktadır. Ancak sahipli bir arazide inşaat esnasında ve tesadüfen bulunan eserler hakkında bir istisna getirilmiştir. Buna eski eserin yarısı arazinin sahibine ait olacak fakat arazi sahibinin elinde bulunan eser hakkında Devletin şufa hakkı bulunacaktır (m. 14).

getirilmekte ve 36. madde ile Nizamnameden doğan uyumsuzlukların Adliye Mahkemelerinde görüleceği belirtilmekteydi⁹⁵. Kazı yapılması için aranan ruhsatname şartı ve buna ilişkin esaslar günümüz define arama usulünün temellerini oluşturmaktadır. Ayrıca 1884 Nizamnamesi ile eski eserlerin korunması açısından önemli bir adım atılmış ve Osmanlı Devletinde yapılan kazılar sonucu çıkan bütün eski eserlerin devletin malı olacağı düzenlenmiştir⁹⁶.

1906 senesine gelindiğinde bir takım eksiklikleri gidermek maksadıyla 1884 Nizamnamesinde bazı değişiklikler ve eklemeler yapılmış ve 24.04.1906 tarihinde yeni bir Nizamname⁹⁷ kabul edilmiştir. Bu Nizamnamede eski eserlerin tarifi geniş örneklerle birlikte açıklanmış ve eski eserlere dair tüm işlemlerde “Müzeler Umumi Müdürlüğü” yetkili kılınmıştır⁹⁸. Nizamname ile 1884 Nizamnamesinin aksine özel mülkiyette veya cemaatlara ait bulunan arazilerde varlığı bilinen veya ileride bulunacak olan her nevi eski eserin devlet malı olacağı kabul edilmiştir⁹⁹. Bu Nizamnameden evvelki düzenlemelerde esas olarak Türk-İslam devletlerinden önceki eserler düşünülerek bir rejim oluşturulmuş ancak 1906 yılında hazırlanan Nizamname ile Türk-İslam eserlerinin de eski eser olarak kabul edileceği ve bunların devletin malı sayılacağı düzenlenmiştir (m.4). 1913 yılında kurulan “*Evkaf-ı İslamiyye Müzesi*” ile bu seneye kadar sikkeler dışında müzelere alınmamış olan Türk-İslam eserleri müzede sergilenmeye başlanmıştır¹⁰⁰. Nizamnamenin 26. maddesi ile eski eser ticareti yapmak isteyenlerin bunu ancak alacakları ruhsatname ile yapabilecekleri hükme bağlanmıştır.

Son olarak 1921 yılına gelindiğinde bir Asar-ı Atika Kanunu Lahiyası hazırlanmışsa da bu düzenleme kanunlaşmamıştır¹⁰¹. Sonuç olarak 1906 Âsâr-ı Atika Nizamnamesi, 1973 yılında 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu (EEK)¹⁰² çıkarılana kadar yürürlükte kalmıştır.

2. Cumhuriyet Dönemi

1973 yılında Eski eserlere ilişkin müstakil bir düzenleme yapılanaya kadar, kültür ve tabiat varlıklarının korunması, saklanması ve bulunmasına ilişkin çeşitli kanunlarda hükümler

95 MUMCU(I), s. 74; KUTLU DİLBAZ, s. 128; ÖNGE, s. 12.

96 ÖZEL, *Uluslararası*, s. 71; KUTLU DİLBAZ, s. 107; ŞİMŞEK/DİNÇ, s. 112.

97 29 Safer 1324, 10 Nisan 1332/23.04.1906, Düstur 1, Tertip 8, Ankara Başvekalet Matbaası, 1943, s. 506-515; Ayrıca bkz. Asar-ı Atika Nizamnamesi, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1966.

98 ÇAL, *Âsâr-ı Atika Nizamnameleri*, s. 393; MUMCU(I), s. 75; KUTLU DİLBAZ, 141.

99 ÖZEL, *Uluslararası*, s. 72. Böylece özel ya da kamu arazisi fark etmeksizin bulunan her eski eser başka bir işleme gerek kalmaksızın devlet malı sayılacaktır.

100 AKGÜN, s. 27; ÇAL, *Âsâr-ı Atika Nizamnameleri*, s. 393, MUMCU(I), s. 75.

101 NESLİ, s. 464,465; ÇAL, *Âsâr-ı Atika Nizamnameleri*, s. 394; ÖNGE, s. 13.

102 RG. 06.05.1973, Sa. 14527.

karşımıza çıkmaktaydı¹⁰³. Bazı özel alanlarda ise müstakil düzenlemeler yürürlüğe koyulmuştu¹⁰⁴. Cumhuriyet döneminde eski eserlerin korunması bilinci ve bu amaçla düzenlemeler yapılması aşamalı olarak gerçekleşmiştir¹⁰⁵. 1961 yılında ise tarihi ve kültürel eserlerin korunması ilk defa anayasal güvence altına alınmıştır. 1961 Anayasası'nın¹⁰⁶ 50. maddesine göre Devlet tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlayacaktır¹⁰⁷. Anayasada yer alan bu düzenleme Türk eski eserler hukuku açısından çok önemli bir aşama olarak görülmüştür¹⁰⁸.

EEK 10 bölümden ve 53 maddeden oluşmaktadır. Kanunun 1. maddesinde eski eserin¹⁰⁹ tanımı yapılmış, devamında taşınır¹¹⁰ ve taşınmaz¹¹¹ kültür varlıkları tek tek sayma yöntemi ile

103 1933 yılında çıkarılan 2290 sayılı "Belediye, Yapı ve Yollar Kanunu" eski eserlerin yoğun olarak bulunduğu alanlarda özel planlama metodunun uygulanacağını ve bu amaçla anıtsal nitelikte olan eski eserlerin görülebilmesi için her yönünde on metre açıklık bulunması gerektiği düzenlenmişti (m.4/G). Kanun için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2433.pdf> (04.05.2019). 1972 tarihinde 1605 sayılı, "6785 sayılı İmar Kanununda Bâzi Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun" ile getirilen Ek 6. maddeye göre "Tarihi veya mimari değeri bulunan han, hamam, kervansaray, konak, yah, ev, imarethane, ibadet yeri ve benzerleri gibi eski eser veya tarihi sanat yapılarının ve bunlarla bir bütünlük teşkil etmek üzere muhafazası gerekli çeşme, eski sokak ve meydancıkların muhafazasına dair esaslar, Gayrimenkul Eski Eser ve Anıtlar Yüksek Kurulunun mütalâası da alınarak, Millî Eğitim, Turizm ve Tanıtma, İmar ve İ s kân ve Maliye bakanlıklarıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından müştereken tespit olunur. Adı geçen Genel Müdürlük ve ilgili bakanlıklar bu yerlerden lüzumlu görülenlerini istisna veya istisna etmeksizin bakım ve onarımını temin etmek üzere sahiplerine veya diğer ilgililere gereken hallerde bedel ödemeye veya bu hizmeti bizzat yapmaya yetkilidirler" hükmü amirdir. İlgili Kanun metni için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc055/kanuntbmmc055/kanuntbmmc05501605.pdf (04.05.2019).

104 Taşınmaz eski eserlerin korunması amacıyla 5805 sayılı "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun" ile "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu" oluşturulmuştu. Bu Kurulun görevi "Yurt içinde korunması gerekli mimari ve tarihi anıtların korunma, bakım, onarım, restorasyon işlerinde riayet edilecek prensipleri ve bunlarla ilgili programları tesbit, tatbikatını genel olarak takip ve murakabe etmek, anıtlarla ilgili olarak tevdi olunacak veya kendi vasıta ve tetkikleri ile titla kesbedilecek her türlü konu ve ihtilaflar üzerinde İlmi mütalâa bildirmek" olarak düzenlenmişti (m.1). İlgili Kanun metni için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7853.pdf> (04.05.2019).

105 NESLİ, s. 467.

106 RG. 20.07.1961, Sa. 10859.

107 Şunu da belirtmek gerekir ki bu hüküm 1961 Anayasasının öğrenimin sağlanması başlıklı sekizinci bölümünde, alakasız bir şekilde beşinci fıkrada düzenlenmektedir. Bu da aslında çok özenilmeden tarih ve kültür varlıklarının korunmasının Anayasaya işlendiğini bize göstermektedir. Aynı yönde getirilen eleştiri için bkz. MUMCU, Ahmet, "Eski Eserler Hukuku ve Türkiye", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 1971, Cilt: 28 Sayı:1-4, s. 41 (MUMCU(II)). 1961 Anayasa metni için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm> (04.05.2019).

108 MUMCU(II), s. 42.

109 "Tarihten önceki devirlerle tarihi devirlere aid olup, bilim, kültür, din veya güzel sanatlarla ilgili bulunan, yer üstünde, yeraltında veya su içindeki (bütün yapılarla, taşınır ve taşınmaz mallara ve aynı nitelikteki her türlü belgeye eski eser denir" (m.1).

110 "Her çeşit hayvan ve bitki fosilleri, tarihten önceki devirlerden kalma insan iskeletleri, çakmak taşları (sleks), volkan camları (obsidien), kemik veya madeni her türlü aletler, çini, seramik, (benzeri kab ve kaçaklar, heykeller, figürinler, tabletler, kesici, koruyucu veya vurucu silâhlar, putlar (ikon), cam eşyalar, süs eşyaları (hulliyat), yüzük taşları, küpeler, iğneler, askılar, mühürler, bilezik ve benzerleri, maskeler, taçlar, deri, bez, papirüs, parşömen veya maden üzerine yazılı veya tasvirli belgeler, tarihi araçları, sikkeler, damgalı veya yazılı levhalar, yazma veya tezhipli kitaplar, minyatürler, sanat değerini taşıyan gravür, yağlı veya suluboya tablolar, muhallefat (relique'ler), nişanlar, madalyalar, çini, toprak, cam, ağaç, kumaş ve benzeri taşınır eşyalar ve bunların parçaları" taşınır eski eserlerdir (m. 1/3).

111 "Tarihi mağaralar, (kaya sığınakları, yazılı ve kabartmalı kayalar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller, surlar, kale ve burçlar, her türlü mimari anıtlar, tiyatrolar, hipodromlar, stadyumlar, amfiteatrlar, agoralar,

düzenlenmiştir. 3. maddede ise “*devlete ait arazi ve emlak ile özel ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan emlak ve arazide, varlığı bilinen veyahut ileride meydana çıkacak olan her çeşit anıtlar, bütün taşınır ve taşınmaz eserler devletin malıdır*” şeklinde ifade edilerek kültür varlıklarının devlet mülkiyetine ait olduğu daha önceki nizamnamelere paralel olarak kabul edilmiştir¹¹². Eski eserlerin yurt dışına çıkarılması ise değiştirme yoluyla olsa dahi kat’i şekilde yasaklanmıştır (m. 22).

1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında¹¹³ ise, 1961 Anayasasına göre eski eserlerin korunması bakımından daha sistematik ve ayrıntılı bir düzenleme getirilmiştir. 1982 Anayasası’nın “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” bölümünde¹¹⁴ “Sosyal Güvenlik Hakları” içerisinde “Tarih Kültür ve Tabiat Varlıklarının korunması” başlıklı 63. maddesinde kültür ve tabiat varlıklarının korunması düzenlenmiştir. İlgili hükme göre “*Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir*”. Görüldüğü üzere bu düzenleme ile 1961 Anayasasına göre daha ayrıntılı, sadece korumaya ilişkin değil aynı zamanda mülkiyete ilişkin bir hükümde ayrıca düzenlenmiştir¹¹⁵.

1710 sayılı Kanun’un yürürlüğü girmesinden sonra on yıl gibi kısa bir süre geçmesine rağmen mevcut Kanunun eksikleri gündeme gelmiş ve yeni bir kanuni düzenleme ihtiyacı doğmuştur¹¹⁶. Nitekim 2863 sayılı KTVKK bu amaçla 1983 yılında yürürlüğe girmiştir. KTVKK 76. maddesiyle EEK yürürlükten kaldırılmıştır. KTVKK 7 bölüm ve 76 maddeden oluşmaktadır. Bu Kanunda 1982 Anayasası hükmü ile uyumlu olarak eski eser ifadesi yerine “kültür ve tabiat varlığı” ifadesini kullanmıştır. Genel olarak karmaşık bir yapıya sahip olduğu belirtilen KTVKK ile kültür ve tabiat varlıkları “*devlet malı niteliğinde*” değerlendirilmekte ve koruma altına alınmakta, kazı faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler getirmekte ve özel mülkiyete konu olan kültür varlıklarına ilişkin pek çok hüküm içermektedir¹¹⁷. Belirtmek gerekir ki, EEK m.5’de yer alan “*devlet malıdır*” ifadesi ile KTVKK m. 5’de yer alan “*devlet malı niteliğindedir*” ifadeleri arasında bir fark bulunmamaktadır¹¹⁸.

kütüphaneler, her türlü resmi veya özel yapılar, tarihi yol kalıntıları, köprüler, mesafe taşları, dikTi taşlar, sunaklar, tersaneler, rıhtımlar, su yolları, sarnıçlar, kuyular, tarihi saraylar, köşkler, yalılar, camiler, mescitler, namazgahlar, her türlü hayrat, çeşme, sebül, imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, medrese, tekke ve zaviyeler, mezarlıklar, türbeler, hazireler, lâhitler, sandukalar, steller, kümbetler, hanlar, hamamlar, sinogoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar ve benzerleri ile (bunların birkaçından meydana gelen (bina toplulukları, (külliye), sitler, diğer taşınmaz mallarla, bunlara ait parçalar, eski anıt ve duvar kalıntıları, taşınmaz halde dağılmış tuğla ve sair yapı malzemesi artıkları” taşınmaz eski eserlerdir (m. 1/2).

112 CEYLAN, s. 72.

113 RG. 09.11.1982, Sa. 17863(Mükerrer).

114 Böylelikle kültür varlıklarının korunması meselesi Devletin sosyal ve ekonomik ödevi olarak Anayasa sistematiğine uygun bir şekilde Anayasadaki yerini almıştır.

115 KANBUR, s. 97; CEYLAN, s. 78.

116 KANBUR, s. 98.

117 CEYLAN, s. 81 vd.

118 ÖZEL, **Mülkiyet**, s. 228; ÖZEL, **Uluslararası**, s. 79.

3. Osmanlı'dan Günümüze Kadar Olan Eski Eserlere (Kültür ve Tabiat Varlıklarına) İlişkin Düzenlemelerde Define Aranmasına İlişkin Hükümler

Osmanlı Devletinden günümüze değin eski eserlerin günümüz tabiriyle kültür ve tabiat varlıklarının korunması hakkında gördüğümüz üzere pek çok düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemelerden bazıları müstakil olarak kültür ve tabiat varlıklarının düzenlenmesine ilişkin olmakla birlikte bir kısmı ise dolaylı yoldan koruma hükümleri içermekte veya diğer hususlarla ilişkin mevzuatlarda birkaç madde ile konunun düzenlenmesi sağlanmaktaydı.

Gerek taşınır gerek taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını kaçak define arayıcılarından korumak amacıyla kanun koyucu define aranmasını tamamen yasaklamak yerine yasal düzenlemeler getirerek hukuki yoldan aranmasını sağlamaya çalışmıştır. "Define" kelimesi ilk olarak 1874 tarihli Âsâr-ı Âtikâ Nizâmnamesinde karşımıza çıkmaktadır. Nizamnamenin 4. maddesine göre define aranması için Maarif Nezaretine başvurulması gerekmekte, 7. maddeye göre ise izinsiz kazı ve define aranması yasaklanmaktaydı. Bulunan eserlerin bölüşülmesi meselesinin düzenlendiği 3. maddede define kelimesi geçmemekle birlikte, bu maddenin defineler içinde tatbik edildiği kabul edilmektedir¹¹⁹. 1884 ve 1906 Âsâr-ı Âtikâ Nizamnamelerinde ise define kelimesine hiç rastlanmamıştır¹²⁰.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise 1936 yılında definenin eski eserlerin sahası dışında kalan alanlarda aranmasına bir genelge ile izin verilmiştir¹²¹. 1973 yılında ise EEK'nın 1. maddesine giren taşınmaz eski eserler ve mezarlıkların dışında kalan alanlarda define aranmasına izin verilmiştir (m. 46)¹²². İlgili maddeye göre define arama ruhsatnamesi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verilecek, araştırma işlemi ise, İçişleri, Maliye ve Milli Eğitim Bakanlıklarının bir temsilcisi huzurunda yapılacaktır. Define arama işine girişenlere aynı süre içerisinde birden fazla yerde bu izin verilmeyecek ve alınan izin bir başkasına devredilemeyecektir (m.46/2). Define aranmasının esaslarına ilişkin hususların bir yönetmelik ile düzenleneceği belirtmiş ve bu amaçla 14 Eylül 1973 tarihinde "*Define Araştırılması ile İlgili Yönetmelik*"¹²³ yürürlüğe girmiştir. 1973 Yönetmeliğinden evvel defineye ilişkin hükümler 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinde¹²⁴ tanzim

119 ÇAL, Halit, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Eski Eserler Kanunları" Prof. Dr. Kazım Yasar Koprman'a Armağan, Ankara, 2005, s. 266-267 (Eski Eserler Kanunları).

120 ÇAL bu durumu o dönem Müze-i Hümayun müdürü olan ve 1884, 1906 Nizamnamelerinin hazırlanmasında büyük rol oynamış Osman Hamdi Bey'in define arayıcılığı bilinçli bir şekilde engellemeye çalışması olarak yorumlamış fakat uygulamada define arayıcılığı yapıp yapılmadığının bilinmediğini belirtmiştir, bkz. ÇAL, **Eski Eserler Kanunları**, s. 267.

121 MUMCU(II), s. 67, ÇAL, **Eski Eserler Kanunları**, s. 267.

122 İzinsiz define araştırılmasına ilişkin yaptırım EEK 52. maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre "*izinsiz define araştırılanlara iki yıldan beş yıla kadar hapis, 5 000 liradan 10 000 liraya kadar ağır para cezası verilir. Bun arın buldukları eski eser ellerinden alınır. Bu arama ile Devlete verdikleri zarar ve ziyan kendilerine ödettilir, izinsiz define arayanlar eski eserlerin korunmasında görevli iseler verilecek ceza bir misli arttırılır*". Ayrıca EEK yürürlüğe girmesinden evvel alınmış olan define arama ruhsatnameleri bu Kanun ile birlikte iptal edilmiştir (Geçici Madde 5).

123 RG. 14.09.1973, Sa. 14655. Define Araştırılmasına İlişkin Yönetmelik için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14655.pdf> (05.05.2019). Bundan böyle ilgili Yönetmelik "1973 Yönetmeliği" olarak anılacaktır.

124 RG. 04.04.1926, Sa. 339. Bundan böyle "743 sayılı Kanun" olarak anılacaktır.

edilmiştir. 743 sayılı Kanun'un 697. maddesine göre “*Keşiflerinden çok zaman evvel gömülmüş veya saklanmış olduğu ve artık maliki bulunmadığı muhakkak görülen kıymetli şeyler define addolunur. Define, içine gömüldüğü veya saklandığı gayrimenkul veya menkulün sahibinin mülkü olur. İlmî bir kıymeti haiz olan eşyaya müteallik hükümler mahfuzdur. Defineyi keşfeden kıymetinin yarısını tecavüz etmemek üzere hakkaniyete muvafık bir ikramiye talep edebilir*”. Görüldüğü üzere günümüzde yürürlükte olan TMK hükümleri ile 743 sayılı Kanun hükümleri arasında definenin düzenleniş şeklinde bir farklılık bulunmamaktadır. 1973 Yönetmeliği ise defineye, 743 sayılı kanundan daha başka bir tanım daha getirmiştir. İlgili Yönetmeliğin 2. maddesine göre “*1710 sayılı Eski Eserler Kanununun 1. ve 5 inci maddeleri dışında kalan sahalarda bu yönetmelik hükümlerine göre yapılan define araştırılmasında meydana çıkan, sahibi bilinmeyen veya tespit edilemeyen, eski eser dışında, geçen akçe cinsinden her türlü buluntuya Define adı verilir*”. Görüldüğü üzere elde edilen buluntuların EEK uyarınca düzenlenmiş olan eski eserden biri olduğu tespit edilirse, bu buluntu define olarak nitelendirilemeyecektir. Elde edilen buluntunun eski eser olduğu tespit edilirse bu eser doğrudan müzelere verilecek, define olduğu değerlendirilenler ise defineyi bulan kişiye değil Maliye Bakanlığına teslim edilecektir (m.14). Zira Maliye Bakanlığı definenin geçer akçe olarak değerini tespit edecek ve yapılan bu tespite göre 15. maddeye göre buluntunun hazine arazisinde veya özel mülkiyete konu bir arazide bulunmasına göre paylaşım yapılacaktır¹²⁵.

1983 senesinde KTVKK yürürlüğe girmesiyle EEK yürürlükten kalkmış olmakla birlikte iki kanun arasında define aramaya ilişkin hükümler bakımından önemli bir farklılık bulunmamaktadır. EEK’da define arama ruhsatnamesinin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verileceği düzenlenirken KTVKK m.50/1 uyarınca bu ruhsatname Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından verilecektir. Yine aynı maddeye göre define arama ruhsatnamesi verilmesine ilişkin hükümler, define arayıcısı olmak isteyen kişilerden istenen belgeler, aramanın yapılması ve çıkan defineden arayıcıya tanınacak haklar bir yönetmelik ile düzenlenecektir. Bu amaçla 1984 yılında 21 maddeden oluşan bir *Define Arama Yönetmeliği* yürürlüğe girmiştir.

Günümüzde define aranmasına ilişkin usul ve esaslar KTVKK 50. maddesi ve 1984 Yönetmeliğinde düzenlenmektedir. Çalışmamızın bundan sonraki kısmında üst başlıklarda hukuki mahiyetinden bahsettiğimiz ve KTKVK ile sınırları çizilen definenin yasal yoldan aranmasının hüküm ve sonuçlarına değinilecektir.

B. KTVKK ve Define Arama Yönetmeliği Uyarınca Define Arama

I. Genel Olarak

Görüldüğü üzere definecilik konusu öteden beri eski eserlerin (*kültür ve tabiat varlıklarının*) korunmasına ilişkin düzenlemelerde kendisine yer bulmaktadır. Yasal düzenlemelerde yer verilmiş olmakla, kişilerin define aramasına müsaade edilmekte fakat bunun sınırları kanunla

¹²⁵ 1973 Yönetmeliği'nin 15. maddesine göre “a) *Define, hazineye ait bir arazide bulunursa bulunan definenin, Maliye Bakanlığınca geçer akçe olarak tespit edilerek değerinin % 50 si define arayıcısına, b) özel ve tüzel kişilere ait bir yerde bulunursa (a) fıkrasında belirtildiği şekilde saptanacak değerinin % 40 ı define arayıcısına % 10 u mülk sahibine verilir*”.

çizilmektedir. Yasal defineciliğe izin verilmesinin en temel nedeni; eskiden beri süregelen¹²⁶, popülerliğini asla yitirmemiş olan – aksine teknolojik alanda meydana gelen gelişmelerle artarak devam eden – define bulma isteği neticesinde yapılan kaçak kazıları önlemeye çalışmaktır. Kanun koyucu bu şekilde define kazılarını kontrol altında tutmaya çalışmaktadır.

Fakat getirilen bu yasal düzenlemeler ve yaptırımlar¹²⁷ izinsiz defineciliğe engel olamamakta, kaçak bir şekilde yapılan kazılar tarihi ve kültürel değerlerimize zarar vermeye devam etmektedirler. Basında her gün bir benzerine rastlayacağımız bu tarz haberler ülke gündemimizi yeterince meşgul etmemekte, var olan yasal düzenlemeler ile kültür varlıkları korunmaya devam edilmektedir. Kaçak define arayıcılarının tarihi eserlerimize ve doğamıza verdiği zararlar ve bunun önüne geçilmesi için yapılabilecek düzenlemeler ve uygulamalar ancak bu alanda yapılacak müstakil bir çalışmada ele alınabilir. Bu konuda yapılacak çalışmaları konusunda uzman olan hukukçular, arkeologlar ve devlet büyüklerinin en kısa sürede yapmasını umuyoruz. Zira izinsiz definecilik ve tarihi eser yağmasının önüne sadece yasal düzenlemeler ile geçilemeyeceği, günümüz şartlarında su götürmez bir gerçektir. Bu konuda yapılacak ilk uygulama şüphesiz ki halkın bu konuda bilinçlendirilmeye çalışılmasıdır¹²⁸. Zira ÇAL'ın da ifade ettiği gibi tarihini ve kültürünü en iyi yasalardan korkanlar değil, tarihini ve kültürünü sevenler, değer verenler koruyabilir.

2. Define Arayabilecek Kişiler ve Müracaat

KTVKK 50. maddesinde “*Define aramak isteyenlere.....Kültür ve Turizm Bakanlığınca define arama ruhsatnamesi verilebilir*” denilerek, define arayacak kişiler hakkında bir sınırlama getirilmemiştir. Kanunda geçen bu ifadeden define aramak isteyen herkesin define arayabileceği anlamı çıkarılmamalıdır. Öncelikle bu kimseler medeni hakları kullanma ehliyetine (fiil ehliyeti)¹²⁹ sahip olmalıdırlar. İkinci önemli husus ise define aramak isteyenlerin niteliklerine yöneliktir. Zira bu konu hakkında da bir kısıtlama görülmemektedir. Definenin ne olduğu, nasıl tespit edildiği, koşullarının ne olduğu hakkında her hangi bir bilgi birikimi vs. olmayanlar da define aramak amacıyla başvuruda bulunabilirler. Ancak 50. maddenin 1. fıkrasında geçen “*verilebilir*” ifadesi, bu konuda idarenin takdir yetkisinin bulunduğunu göstermektedir. Dolayısıyla idare yapacağı değerlendirme neticesinde, define arama talebini kişi bakımından, bölge bakımından, define bulma

126 İslam bilgini İbn-i Haldun'un 13. Yüzyılda defineciler hakkında söylemiş olduğu sözler geçmiş zamanlardan beri defineciliğin var olduğunu bize göstermektedir. İbn-i Haldun defineciler için; “*Bilinmelidir ki şehirde akıllı zayıf kişilerden bir çoğu toprağın altından mal ve para çıkarmak için hırsıyla çalışmakta, bu yoldan kazanç sahibi olmayı istemekte, evvelki milletlere ait malların tümünün yerin altında saklı olduğuna, hepsinin üzerlerinin sihirli tılsımla mühürlü olduğuna, onun ilmine vakf olan ve onu çözmek için yanında buhur, dua ve kurban bulduran bir kimseden başka hiç kimsenin o mühürü bozamayacağına itikat etmektedir....*” yorumunu yapmıştır. Bkz. KONYAR, Erkan, “Türkiyede Definecilik: Eski Eser Yağması”, **Toplumsal Tarih (Nüvizmatik ve Tarih)**, S. 185, 2008, s. 2224.

127 KTVKK m. 74, İzinsiz Define Arama Suçu hakkında bkz. Aşağıda Başlık 3/c.

128 Aynı yönde bkz. KARPUZ, Haşım, “Eski Eser ve Anıtların Korunmasında Halkın Eğitimi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C. XXXIV, S. 1 – 2, 1990 Ankara, s. 405 vd.

129 TMK m.9'a göre bir kimse fiil ehliyetine sahipse ancak hak edenebilir ve borç altına girebilir. Ayırt etme gücüne sahip, kısıtlı olmayan her ergin kişinin ise fiil ehliyeti bulunmaktadır (m.10). Bkz. EDİS, Seyfullah, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, Sevinç Matbaası, 1979, Ankara, s. 30.

olasılığı bakımından değerlendirebilecek ve ruhsatname verilip, verilemeyeceğine bu şekilde karar verecektir. İdarenin talep eden bütün kişilere ruhsatname verme zorunluluğu bulunmamaktadır. Kanunda kişilere ilişkin bir kısıtlama yapılmamış olsa da bunun takdir yetkisi idarededir.

1984 tarihli Define Arama Yönetmeliği'ne göre define aramak isteyen kişiler buldukları bölgenin mülki amirine define arama isteklerini gösteren bir “müracaat dilekçesi” ile başvuracaklardır (m.5). Dilekçede define arama isteği açıkça belirtilmelidir. Ayrıca define aranması planlanan yerin açık adresi ve arazi-ev gibi gayrimenkul çeşidi, tapulu veya tapusuz olup olmadığı ve kime ait olduğu açıklanmalıdır (Yönetmelik m.6). Yönetmeliğin 7. maddesine göre müracaat dilekçesine, define aranacak yer sahipli ise gerçek kişilerden alınacak noter tasdikli izin belgesi, tüzel kişilere ait ise yetkili organlarından alınan izin belgesi, taşınmazın uzaktan ve yakından çekilen net şekilde görünür fotoğrafları, yerin 1/500 ölçekli harita ve krokisi ve ada, parsel, çap numarasını belirten çap planı eklenecek ve bu şekilde bir “define arama müracaat dosyası” oluşturulacaktır.

3. Define Aranabilecek Yerler ve Ruhsatname Verilmesi

a. Genel Olarak

Her şeyden önce, define aranabilecek yerin yüzölçümü 100 metre kareyi geçemeyecek, taşınmazın define aranabilecek 100 metre kare bölümü, başvuranın dosyasına eklediği fotoğraflarda, harita ve krokilerde işaretlenerek gösterilecektir (Yönetmelik m.8). Türkiye genelinde define aranmasına ilişkin ruhsatname verilmesi söz konusu olamayacaktır¹³⁰.

KTVKK m. 50 uyarınca; bu Kanun'un 6. maddesine göre korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı olarak belirtilen yerlerde¹³¹,

130 Define aranmasına ilişkin Kültür ve Turizm Bakanlığı kendi sitesinde detaylı bilgi vermekte, merak edilen soruları yanıtlamaktadır. Bkz. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-63359/sikca-sorulan-sorular.html> (15.05.2019).

131 KTVKK 6. maddesinde taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını örneklendirme yoluyla saymıştır. İlgili maddede yer almayan taşınmazları, Kültür ve Turizm Bakanlığı korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı olarak ilan edebilir. 6. maddede korunması gerekli görülen kültür ve tabiat varlıkları şunlardır “a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar, b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar, c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları, d) Milli tarihimizdeki önlemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler. Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve isihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgahlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyeleer, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar” taşınmaz kültür varlığı örneklerindedir; “Tarihi mağaralar, kaya sığmakları; özellikle gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri”; ise taşınmaz tabiat varlığı örneklerindedir. Ayrıca bkz. KTVKK uyarınca çıkarılan. “Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik” (RG. 13.03.2012, Sa. 28232). Detaylı bilgi için bkz. SANCAKDAR, Oğuz: **Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Hukuku (Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım)**, Seçkin Yayınevi, Güncelleştirilmiş 2.

tespit ve tescil edilen sit alanlarında¹³² ve mezarlıklarda define aranması için ruhsatname verilemeyecektir. Define arama izni talep edilen alan bu yerlerin dışında kalan bir yer olmalıdır. Define arama başvurusunu alan mülki amir ilk olarak, arama talep edilen yerin taşınmaz kültür ve tabiat varlığı, tespit ve tescili yapılan sit alanı veya mezarlıklar içerisinde olup olmadığını tespit ettirmek amacıyla kendisine en yakın Müze Müdürlüğüne¹³³ başvuruda bulunacaktır. Ayrıca mülki amir bu aşamada Müze Müdürlüğünden, define aranmasında bir sakınca olup olmadığını hakkında bilgi talep edecektir (Yönetmelik m. 9). Yönetmeliğin 9. maddesine göre define aranması durumunda ortaya çıkabilecek sakınca; KTVKK m. 6 kapsamında veya tespit ve tescili yapılan sit alanlarında yahut mezarlıklarda yapılacak aramalar hakkında değildir zira bu yerlerde hiçbir surette Yönetmelik uyarınca define aranmasına müsaade edilmeyecektir. Ortaya çıkabilecek sakınca, genel olarak define aranmasına müsaade edilmesi halinde doğabilecek sakıncalardır. Bir sakınca bulunup bulunmadığı, varsa bu sakıncanın define aranmasına etki edip etmediği hususunda takdir yetkisi mülki amirin başvurduğu Müze Müdürlüğündedir.

Define aranabilecek yerler açısından değerlendirme yapan idarenin göz önünde bulundurması gereken diğer bir önemli husus, şüphesiz define arama işleminin özellikle özel mülkiyette olmayan yerlerde vereceği tahribatı göz önünde bulundurmadır. Bu bağlamda define aranmak istenen yerin özellikleri, kazı çalışmasından sonra eski hale getirilip getirilemeyeceği, bölgenin kazılmasının doğaya vereceği zararlar vb. hususlar göz önünde bulundurularak define arama ruhsatnamesi verilebilecektir¹³⁴.

Mülki amirin dosyayı müze müdürlüğüne iletmesi üzerine müdürlük bir değerlendirme yapacaktır. Müze müdürlüğünce müracaatın uygun bulunması halinde, define arama

Baskı, Ankara, 2012, s. 34-50.

- 132 Sit alanı kavramı KTVKK 3/a-3. maddesinde “*tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar*” şeklinde tanımlanmıştır. Sit alanları niteliklerine göre farklı sınıflandırmalara tabii tutulmaktadır. Sit alanları, doğal sit, arkeolojik sit, kentsel sit, tarihi sit ve kentsel arkeolojik sit olarak sınıflamalara tabii tutulmaktadır. Sit alanlarının tanımı ve sit alanları çeşitleri hakkında kapsamlı bilgi için bkz. ERSÖZ, s. 74-129; SANCAKDAR, s. 219-288; ÇOLAK, Nusret İlker, “*Sit Alanı İlanı Kararı Hukuki Niteliği ve Sonuçları*”, **Kazancı Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 77-78, 2011. 2018 yılı sonu itibarıyla Türkiye’de bulunan tescilli sit alanlarının sayısına ve türüne ilişkin bilgi için bkz. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44973/turkiye-geneli-sit-alanlari-istatistikleri.html> (15.05.2019). 2018 yılı sonu itibarıyla illere göre sit alanları istatistiği için bkz. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44974/illere-gore-sit-alanlari-istatistiği.html> (15.05.2019).
- 133 Müze müdürlüğünden maksat Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’ne bağlı olan müzelerin müdürlükleridir. (Yönetmelik m.4). Bu müzeler için bkz. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-43253/bakanligimize-bagli-muzeler.html> (15.05.2019).
- 134 Özellikle doğal güzellikleri tahrip etme ihtimali olan yerlerde define aranmasına izin verilmemesi lazımdır. Son günlerde Gümüşhanede yapılan define arama işlemi maalesef doğaya ciddi manada zarar vermiştir. Dipsiz göl olarak da bilinen gölde define aramak isteyenlere define arama ruhsatnamesi verilmiş ve bu amaçla önce göl kurutulmuş sonrasında ise arama çalışmaları yapılmış, her hangi bir bulguya rastlanmamış ve göl tekrar toprakla kapatılmıştır. Sonrasında bölgede gelen tepkiler üzerine yeniden hareketlenme yaşanmış ve toprakla doldurulan göl tekrar kazılmış ve bölge sit alanı olarak ilan edilmiştir. Bölgede yapılan kazı ve sonrasında yaşananlar hakkında bkz. <https://arkeofili.com/gumushanedeki-gol-define-kazisi-kurbani-oldu/> (20.11.2019); <https://arkeofili.com/gumushanede-define-aranan-gol-toprakla-kapatildi/> (20.11.2019); <https://arkeofili.com/dipsiz-gol-sit-alani-ilan-edilecek/> (20.11.2019); <https://arkeofili.com/dipsiz-golde-doldurulan-toprak-yeniden-kaziliyor/> (20.11.2019).

ruhsatnamesi verilecektir. Define ruhsatnamesi verme yetkisi Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olan Müze Müdürlüklerindedir¹³⁵. Define arama ruhsatnamesi bir yıl sürelidir. Bu sürenin sonunda ruhsatname kendiliğinden iptal olacaktır. Define araması “aralıksız” olarak en çok bir ay devam edebilir fakat hava şartları veya doğal afetlerden dolayı bu bir ay içerisinde bitirilemezse bir defaya mahsus olmak üzere mülki amir tarafından en çok bir ay daha uzatılabilir (Yönetmelik m. 10). Ruhsatname şahsi olarak verilir dolayısıyla sadece ruhsatnameyi alan kişi tarafından kullanılabilir başka kimselere devredilemez.

Ruhsatnameyi veren Müze Müdürlüğü, ruhsatnamenin geçerli olacağı bir yıllık sürede; kendi iş yoğunluğuna, personelinin durumuna, define arayıcısının hazırlıklarını tamamlayıp tamamlamamasına göre uygun bir zamanda arama işlemlerini başlatacaktır. Arama işlemleri açısından en önemli husus, aramanın “kesintisiz” olarak en fazla bir ay devam edebileceğidir. Zira define arama sırasında büyük çukurlar kazılmakta, bazen bu alanlar yerleşim yeri alanı içerisinde bulunmakta ve alan tehlikeli hale gelebilmektedir. Bir aylık sürenin uzatılabileceği yönünde tek istisna, hava şartları muhalefeti veya doğal afet halidir. Örneğin bölgede yaşanan şiddetli yağışlar nedeniyle zemin kazı işlemini yapmaya elverişsiz hale gelebilir veya yağışlar nedeniyle ortaya çıkan sel baskınında kazı alanını sel basmış olabilir. Bu durumlarda kazı işlemini uzatma yetkisi mülki amirdedir. Belirtmek gerekir ki mülki amirin bu halde dahi kazı işlemini uzatma gibi bir zorunluluğu yoktur. Mülki amir yapılacak inceleme neticesinde, kazı yapılarak geçen süre göz önünde bulundurularak, kazı işlemine devam edilmesine gereklilik olup olmadığını değerlendirir. Örneğin kazı işlemlerine 25 gündür devam edilmiş ve bir bulguya rastlanmamışsa idare bu durumda kazıya devam edilmesine gereklilik görmeyebilir. Bu hususta Müze yetkililerinin görüşünü de alarak karar vermesi yerinde olacaktır.

Bir diğer husus ise, define arama işlemine en çok bir ay devam edilebileceğidir. Ancak bu işlemin bir ay boyunca devam etmesi gerekli değildir. Kazı ekibi yapacağı değerlendirme neticesinde bir aylık süre dolmadan gerekçeli bir şekilde işlemi sonlandırabilir. Aranılan definenin bulunması halinde arama işlemi zaten kendiliğinden sonlanmış olacaktır. Arama işleminin sonlanmasından sonra ruhsatnameye dayanarak bir yıllık süre içerisinde, arama izni çıkan 100 metre karelik alanda veya başka bir alanda tekrar define arama işlemi yapılamaz. Eğer ruhsatname sahipleri define arama işlemine devam etmeye kalkarlarsa bu durum kaçak kazı yapıldığı anlamına gelir ve hukuka uygun olmayan define arama işleminin yaptırımına tâbi olur.

Define aramak için verilen ruhsatname, define arayıcısı tarafından usulüne uygun kullanılmazsa ruhsatnameyi veren Müze Müdürlüğü tarafından iptal edilebilir. Örneğin; ruhsatname sahibi kişi bu ruhsatnameyi başkasına devretmeye kalkarsa, doğal afet ya da hava muhalefetinin neden olduğu haller dışında başka bir nedenle arama çalışmalarına ara verirse, kazı çalışmaları sırasında ruhsatname verilen 100 metre karelik alanın dışına çıkılmaya çalışırsa veya arama için

135 KTVKK ve Yönetmelik Bakanlık tarafından ruhsatname verileceğini belirtmektedir. Uygulamada bu ruhsatname Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olan Müze Müdürlüklerince düzenlenmektedir.

görevlendirilen uzman personelin yönlendirmelerine aykırı hareket edilirse ruhsatname iptal edilebilir¹³⁶.

b. Orman Sayılan Yerlerde Define Arama

Orman¹³⁷ sayılan alanlarda define arama izni verilmesi konusunda Define Arama Yönetmeliği ve mülga “Orman Sayılan Alanlarda Verilecek İzinler Hakkında Yönetmelik”¹³⁸ arasında uygulamada bir takım çelişkiler yaşanmıştır. Bunun üzerine Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Çevre ve Orman Bakanlığı arasında yapılan görüşme neticesinde bazı hususlar üzerinde mutabık kalınmış ve 05.05.2010 tarihinde “Define Arama Yönetmeliği” adıyla bir Genelge yayınlanmıştır¹³⁹.

İlgili Genelgeye göre; define araması yapılmak istenen yerin orman sayılan alan içinde kalan kısmı hakkında “İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri”nce yazılacak resmi yazıya istinaden, “Orman Bölge Müdürlükleri” tarafından “Orman Sayılan Alanlarda Verilecek İzinler Hakkında Yönetmelik” hükümlerine göre inceleme yapılacaktır. Bu inceleme neticesinde define aranmasında sakınca görülmezse “ön izin” mahiyetine gelen resmi yazı düzenlenecektir. Bu resmi yazıdan sonra Müze Müdürlüğü değerlendirme yapacak ve şartların sağlanması halinde define arama ruhsatnamesi verilebilecektir. Ruhsatnameyi alan başvuru sahibi bu ruhsatname ve Orman Sayılan Alanlarda Verilecek İzinler Hakkında Yönetmelikte yazan diğer belgeler ile Çevre ve Orman Bakanlığı’nın ilgili birimlerine “muvafakatname” almak amacıyla başvuruda bulunacaktır.

136 Ruhsatnamenin idare hukukunda yerine ilişkin detaylı bir çalışma olarak bkz. ÇAL, Sedat, **Türk İdare Hukukunda Ruhsat**, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2011.

137 Ormanın tanımı Orman Kanunu’nun (Bkz. RG. 08.09.1956, Sa. 9402) 1. maddesinde “*Tabii olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç ve ağaçlık toplulukları yerleriyle birlikte orman sayılır*” şeklinde tanımlanmıştır. Maddenin devamında orman sayılmayacak alanlar belirtilmiştir. Buna göre “A) Sazlıklar; B) Step nebatlarıyla örtülü yerler; C) Her çeşit dikenlikler; Ç) Parklar; D) Şehir mezarlıklarıyla kasaba ve köylerin hudutları içerisinde bulunan eski (kadim) mezarlıklardaki ağaç ve ağaçlıklarla örtülü yerler, E) Sahipli arazide bulunan ve civarındaki ormanlarda tabii olarak yetişmeyen ağaç ve ağaçlık nevelerinin bulunduğu yerler; F) Orman sınırları içinde veya bitişiğinde tapulu, orman sınırları dışında ise her türlü tasarruf belgeleriyle özel mülkiyette bulunan ve tarım arazisi olarak kullanılan, dağınık veya yer yer küme ve sıra halinde ki her nevi ağaç ve ağaçlıklarla örtülü yerler, G) Orman sınırları dışında olup, yüzölçümü üç hektarı aşmayan sahipli arazideki her nevi ağaç ve ağaçlıklarla örtülü yerler, H) Orman sınırları içinde veya bitişiğinde tapulu, orman sınırları dışında ise her türlü tasarruf belgeleri ile özel mülkiyette bulunan ve muhitin hususiyetlerine göre yetişmiş veya yetiştirilecek olan (...)1) fıstık çamlıkları ve palamut meşelikleri dâhil olmak üzere her nevi meyveli ağaç ve ağaçlıklar; İ) Sahipli arazideki aşılı ve aşısız zeytinliklerle, özel kanunu gereğince Devlet Ormanlarından tefrik edilmiş ve imar, ıslah ve temlik şartları yerine getirilmiş bulunan yabancı zeytinlikler ile 9/7/1956 tarih ve 6777 sayılı Kanunda tasrih edilen yabancı veya aşılanmış fıstıklık, sakızlık ve harnupluklar. J) Funda veya makilerle örtülü orman ve toprak muhafaza karakteri taşımayan yerler, orman sayılmaz”. Orman kelimesine getirilen tanımlar hakkında geniş bilgi için bkz. ÜNAL Mehmet/BAŞPINAR Veyssel: **Orman Hukuku**, Savaş Yayınevi, 4. Baskı, Ankara, 2017, s. 16-22; LUND, Gyde “Orman Nedir? Tanımlar Farklı Sonuçlar Doğurur Türkiye Örneği” (Çev. Bekir KARACAN), **Avrasya Terim Dergisi**, 2014, 2 (1): 9 – 16.

138 RG. 22.05.2007, Sa. 26470.

139 Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın 05.05.2010 tarihli, “Define Arama Yönetmeliği” adlı Genelgesi; <http://teftis.kulturuzturizm.gov.tr/TR-14849/define-arama-yonetmeli.html> (15.05.2019).

2011 yılında *Orman Sayılan Alanlarda Verilecek İzinler Hakkında Yönetmelik* “*Orman Kanunu’nun 17 ve 18’inci Maddelerinin Uygulama Yönetmeliği*”¹⁴⁰ ile yürürlükten kaldırılmıştır. Daha sonra 2014 yılında 2011 tarihli bu Yönetmelik “*Orman Kanunu’nun 17/3 ve 18’inci Maddesinin Uygulanması Hakkında Yönetmelik*”¹⁴¹ ile ilga edilmiştir. Sonuç olarak günümüzde orman sayılan alanlarda define aranmasına ilişkin yürürlükte olan mevzuat Orman Kanunu’nun¹⁴² uygun düşen hükümleri¹⁴³ ve bu hükümlerin uygulanmasına ilişkin 2014 tarihli Yönetmeliktir.

2014 tarihli Yönetmeliğe göre, Devlet ormanlarında define aranmasına izin verilebilir (m.5). İlgili Yönetmeliğin 6. maddesine göre talep sahibi müracaat dosyasına “define arama ruhsatnamesini” ve diğer belgeleri¹⁴⁴ ekleyerek ön izin veya kesin izin almak için Orman Bölge Müdürlüğüne müracaatta bulunacaktır. Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2010 yılında yayınlanan Genelge ile 2014 Yönetmeliğini birlikte yorumlamak gerekecektir. Zira ilgili Yönetmelikte aynen 2007 tarihli Yönetmelikte olduğu gibi önce ruhsatname alınacağı sonrasında müracaat için Orman Bölge Müdürlüğüne başvurulacağı düzenlenmiştir. Uygulamada çelişkili kararlar vermemek adına çıkarılan bu Genelgeye göre, öncelikle müracaatı alan Müze Müdürlüğü define aranacak yerin bir kısmının veya tamamının ormanlık alanda kalıp kalmadığını değerlendirecektir. Eğer izin verilebilecek 100 metre kare alanın tamamı veya bir kısmı ormanlık alan içerisinde kalıyorsa bu durumda “İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü” aracılığıyla “Orman Bölge Müdürlüğüne” yazı yazılacaktır. Görüyoruz ki orman sayılan yerlerde Müze Müdürlüğü, Orman Bölge Müdürlüğü’nün görüşünü almadan ruhsatname düzenleyemeyecektir. Orman Bölge Müdürlüğü’nün define aranmasında sakınca görülmediği yönünde düzenlediği resmi yazı “*ön izin*”¹⁴⁵ yerine geçecek ve bundan sonra Müze Müdürlüğü define arama ruhsatnamesini ilgiliye verebilecektir. İlgili, ruhsatname ve istenen diğer belgeler ile artık “*kesin izin*”¹⁴⁶ almak üzere Orman Bölge Müdürlüğüne başvuracaktır. Dolayısıyla Orman Bölge Müdürlüğü, define aranmak istenen orman sayılan bölgede define aranması bakımından bir sakınca görür ve ön izin vermezse, bu durumda Müze Müdürlüğüne define arama ruhsatnamesi düzenlenemeyecektir.

140 RG. 15.09.2011, Sa. 28055.

141 RG. 18.04.2014, Sa. 28976.

142 RG. 08.09.1956, Sa. 9402.

143 Ormanlık alanlarda define aranmasına ilişkin Orman Kanununda doğrudan bir hüküm bulunmamasıyla birlikte ormanlık alanın tanımının yapılması ve sınırlarının çizilmesi ve ormanlık alanlarda yapılacak her türlü iş ve işlemlerde uyulması gereken kuralların ve usullerin yer alması ve yetkili makamları göstermesi vb. açılardan temel mevzuat Orman Kanunudur.

144 Ormanlık alanda define aramak üzere düzenlenen müracaat dosyasında yer alması gereken diğer belgeler “a) 1/25000 ölçekli harita veya krokisin, b) Meşcere haritası, c) 1/1000 veya uygun ölçekli vaziyet planı, ç) Koordinat özet çizelgesin, d) Orman kadastro haritası, g) 1/1000 veya uygun ölçekli ağaç röleve planı” m.6/1. Bu belgelerden g bendinde yazan belge hariç olmak üzere diğer belgeler ile ön izin başvurusunda bulunulabilir. Diğer tüm belgeler ile kesin izin için müracaat edilebilir.

145 2014 tarihli Yönetmeliğe göre ön izin “*Kesin izinde istenen belgelerin hazırlanması için verilen ve sahada çalışma hakkı vermeyen izin*”dir. m.3/1-u.

146 2014 tarihli Yönetmeliğe göre kesin izin “*Bu Yönetmelik hükümlerine göre Bakanlıkça amacı doğrultusunda kullanılmak üzere verilen izin*”dir. M.3/1-ö.

c. Ruhsatsız Define Aramanın Yaptırımı

KTVKK define arama hükümlerine aykırı davranılması halinde bir takım yaptırımlar ön görmektedir. Bu bağlamda izinsiz olarak ruhsatname almadan define araştıranlar – kaçak kazı yapanlar-, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaklardır (m.74/2). Yine aynı maddeye göre izinsiz define araştıran kişiler, kültür varlıklarının korunmasında görevli olan kişiler ise veya izinsiz define arama işlemi yurt dışına kültür varlığı çıkarılması amacıyla işleniyorsa, verilecek olan ceza iki katına kadar artırılabilir.

KVTVKK 74. madde izinsiz define arama suçu açısından cezada hafifletici halleri de öngörmektedir. Buna göre “*Kişinin bu maddede tanımlanan suçları¹⁴⁷ işlemek suretiyle bulunduğu kültür varlığını soruşturma başlamadan önce mahallî mülki amire teslim etmesi hâlinde, mahkeme verilecek cezada üçte ikisine kadar indirim yapabilir*”(m.74/3). Hükümde sadece kültür varlığının teslim edilmesi indirim sebebi olarak düzenlenmiş, defineden bahsedilmemiştir. Kanaatimizce m. 74/2 kapsamında izinsiz define araştıranlar da soruşturma başlamadan evvel buldukları defineyi mahalli mülki amire teslim ederlerse, mahkemece bir indirim sebebi olarak bu husus nazara alınmalıdır. Buna ilaveten izinsiz olarak define araştıran kişi, kovuşturma başlayınca kadar kendisini gerekli cihazları temin etmek suretiyle suça teşvik edenlerin adlarını açıklarsa ve yakalanmalarına yardım ederse, mahkeme vereceği cezada indirim yapabileceği gibi ceza verilmesine yer olmadığı yönünde karar da verebilir (m.74/4).

Yapılan kaçak kazı çalışması neticesinde define ya da her hangi bir eski esere rastlanmaması suçun oluşumunu etkilemeyecektir¹⁴⁸. Suçun manevi unsuru define aramak amacıyla kazı yapılmasıdır, yoksa başka bir ruhsatsız kazı sırasında define bulunması halinde bu suç oluşmaz¹⁴⁹.

4. Define Arama Ekibi ve Masraflar

Define arama ruhsatnamesi düzenlendikten sonra Müze Müdürlüğü tarafından define aramasını yapacak kazı ekibi oluşturulacaktır. Kazı çalışmalarının başkanı, kazı alanına en yakın müzeden görevlendirilecek olan müze ihtisas elemanıdır. Hazine ve Maliye Bakanlığı¹⁵⁰ ve İçişleri

147 Maddede tanımlanan diğer suç ise m. 74/1’de düzenlenen izinsiz kazı ve sondaj yapma suçudur. Buna göre “*Kültür varlıkları bulmak amacıyla, izinsiz olarak kazı veya sondaj yapan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Ancak, kazı veya sondajın yapıldığı yerin, sit alanı veya bu Kanuna göre korunması gerekli başka bir yer olmaması halinde, verilecek cezanın üçte biri indirilir*”.

148 ÖZTÜRK, Yusuf: *Ceza Hükümleri Yönünden Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku*, Yasa Yayınları, İstanbul, 2000, s. 192.

149 KANADOĞLU, s. 510.

150 Define Arama Yönetmeliği’nde “*Gümrük ve Maliye Bakanlığı*” ifadesi yer almaktadır. Yönetmeliğin yayınlandığı 1984 senesinde gümrük ve maliye işleri tek bakanlık bünyesinde yürütülmekteydi. Ancak günümüzde gümrük işlemleri “Ticaret Bakanlığı” bünyesinde, maliye işlemleri ise “Hazine ve Maliye Bakanlığı” bünyesinde görülmektedir. O yüzden Yönetmelikte geçen “*Gümrük ve Maliye Bakanlığı*” ifadesinden “*Hazine ve Maliye Bakanlığını*” anlamak gerekecektir. 2018 yılında yayınlanan “*Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*”nin 13. maddesi ile (RG. 09.07.2018, Sa. 30473) 13/12/1983 tarihli ve 178 sayılı “*Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında*

Bakanlığından birer temsilci kazı çalışmaları gözetimi için görevlendirilir (Yönetmelik m.11). Yönetmelikte düzenlenen bu kimseler dışında define arayıcısı, arama işlemleri için ihtiyaç duyulan alet edevat ile arama içinde çalıştırılacak işçileri ve eğer ihtiyaç duyulursa kullanılacak iş makinalarını temin etmelidir.

Define aranması için yapılacak tüm masraflar define arayıcısı tarafından karşılanacak bunun için Devlet tarafından her hangi bir mali destek sağlanmayacaktır. Define aranacak yeri incelemeye gidecek olan müze ihtisas elemanı ile aramada bulunacak olan ihtisas elemanı ve ilgili Bakanlıklar tarafından gönderilen görevlilerin yol masrafları ve yevmiyeleri define aramasında bulunacak kişi tarafından karşlanır (Yönetmelik m. 12). Define aramasından doğacak zarar ve ziyan ve kazı alanının eski hale getirilmesi tamamen define arayıcısının sorumluluğundadır. Kazı alanının eski haline getirilmesi ve taşınmaz mal başkasına ait ise veya kamu malı ise zararının karşılanması için gerekli miktarı takdir etme yetkisi Müze Müdürlüğündedir (Yönetmelik m. 13). Esasında 13. maddede yazılan masraflar define aramasından sonra karşılanacaktır zira define aramasından doğan zarar ve ziyandan bahsedilmektedir. Ancak define arayıcısı, m.12’de belirtilen masraflar ile m. 13’de düzenlenen Müze Müdürlüğü tarafından takdir edilecek zarar ziyan bedelini kazı başlamadan önce Müze Müdürlüğü adına bir devlet bankasına yatıracaktır (m.14). Dolayısıyla, zarar ziyan bedeli için önceden define arayıcısından teminat alınarak, define arayıcısı eğer define arama işi sonrası kazı alanını eski hale getirme ve zarar ziyanı karşılamadan imtina ederse, Müze Müdürlüğünce yatırılan bu meblağdan zarar ve ziyan karşılanacaktır.

Define arama çalışmaları hava koşulları muhalefeti veya doğal afet nedeni dışında sebeplerle ara verilmeksizin en fazla bir ay süre ile devam edecektir. Bu süre zarfında yapılan aramalar kazı başkanı olan Müze ihtisas elemanı ve ilgili Bakanlıklardan gönderilen yetkililer tarafından günü gününe tutulan tutanaklarla tespit edilecektir. Define arayıcıları ile görevliler tarafından her bir tutanak imza altına alınacak ve define arama işlemi tamamlandığında nihai raporla beraber Kültür ve Turizm Bakanlığına gönderilecektir (Define Arama Yönetmeliği m. 15).

5. Define Arama İşleminin Sona Ermesi

a. Buluntuya Rastlamadan Sona Erme

Define arama işleminin sonucunda bir define ya da her hangi bir buluntu elde etme kesinliği için doğası gereği yoktur. Zira varlığı bilinmeyen toprağın altında gömülmüş ya da saklanmış olduğu mit edilen şey aranmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın son beş yılda (2014-2018) yapılan izinli define aramalarına ilişkin verilerine göre toplamda 461 defa izinli define arama

Kanun Hükümünde Kararname yürürlükten kaldırılmıştır. “Maliye Bakanlığı” ve “Hazine Müsteşarlığı”; “Hazine ve Maliye Bakanlığı” olarak birleştirilmiştir. Yine ilgili Kararname ile “Gümrük ve Ticaret Bakanlığı” ve “Ekonomi Bakanlığı” , “Ticaret Bakanlığı” adı altında birleştirilmiştir.

işlemi gerçekleştirilmiştir¹⁵¹. Fakat bu aramaların hiç birisinde yine Bakanlık verilerine göre her hangi bir buluntuya rastlanmamıştır¹⁵².

Bir aylık sürenin sonunda, aramalarda bir şey elde edilse de edilmese de arama işlemi zaten sona erecektir. Ancak bu bir aylık süre dolmadan da günlük tutulan tutanakta yer alan bilgilere dayanarak kazı ekibi gerekçeleri ile birlikte kazı işlemini sonlandırabilir. Bir buluntuya rastlanmadan sona eren aramalarda da arama işleminin günü gününe tutulan tutanağı ve arama sonucunu gösteren belge Kültür ve Turizm Bakanlığına gönderilmelidir. Define arayıcısının arama işleminin sona ermesinden sonra yapması gereken ilk işlem, arama alanında açılan çukurun kapatılmasıdır. Eğer ormanlık alanda define arama işlemi yapılmışsa, ağaçlandırma işleminin mevzuat hükümlerine göre yapılması gerekmektedir.

Define arama ruhsatnamesi bir yıllık süre ile verilmekte ancak arama işleminin en fazla bir ay yapılabileceği düzenlenmektedir. Bu bir yıllık süre içerisinde dahi olsa tekrar aynı yüz metre kare alanda arama yapılamayacaktır. Tekrar arama yapılması için tekrar ruhsatname alınmalı ve yeniden kazı ekibi oluşturulmalıdır. Ancak şu hususu da belirtmek gerekir ki Define Arama Yönetmeliği hükümleri yoruma açıktır. Eğer arama işlemi aralıksız devam edecekse en fazla bir ay devam etmeli aralıklarla arama işlemi ruhsatname süresi kadar yani bir yıl devam edebilir şeklinde yorumlamalar da yapılabilmektedir. Ancak uygulamada arama işlemi en fazla bir ay devam etmekte ve bu bir aylık süreden sonra ruhsatname geçersiz olmaktadır. Zira ilgiliye aynı yüz metre karelik alanda aynı yıl içerisinde tekrar arama yapma izni verilmemektedir. Eğer kişi aynı yerde tekrar arama yapmak istiyorsa tekrar ruhsatname almak için başvuruda bulunmalıdır. Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığı aynı kişinin aynı yüz metre kare alan içerisinde bir yıl içinde tekrar arama yapmak için ruhsatname almasını engelleyen bir uygulama içerisinde. Buna göre aynı yüz metre karelik alan içerisinde aynı kişi tarafından tekrar arama işlemi başlatmak için, aynı yıl içerisinde tekrar ruhsatname alınamayacaktır.¹⁵³

151 2014 – 2018 Yılları arasında yapılan izinli define arama kazılarının yıllara göre dağılımı için bkz. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44750/2014—2018-yillari-arasinda-yapilan-izinli-define-arama-.html> (21.05.2019).

152 Her hangi bir buluntuya rastlanmadığı yönünde bkz. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-63359/sikca-sorulan-sorular.html> (21.05.2019). 1989 yılından 2008 yılına kadar toplam 3643 kere izinli defnecilik işlemi gerçekleştirilmiştir. Fakat bunların hiç birinde define sayılabilecek bir buluntuya rastlanmamıştır. Yalnızca on beş adet arkeolojik nitelikte eser ortaya çıkarılmıştır. Bkz. KONYAR, s. 2223.

153 Kültür ve Turizm Bakanlığı ile yapmış olduğumuz görüşme neticesinde aynı kişi tarafından aynı 100 metre karelik alanda arama yapılması için, arama bittikten sonra bir yıl içinde tekrar ruhsat verilmeyeceği yönünde bir uygulama yapıldığını öğrenmiş bulunmaktayız. Kültür ve Turizm Bakanlığı ilgili birimine gönderdiğimiz maile cevaben tarafımıza; “*Define kazılarının yılı içerisinde sürekli hale dönüştürülmemesi ve bu konuda yaşanabilecek suistimallerin önüne geçilebilmek amacıyla; hava muhalefeti yaşanmadığı hallerde ve süresi içinde ara verilmeden bitirilen define kazılarında, ruhsat sahibinin “sonuca ulaşılamadığı” düşüncesiyle aynı yerde 2. kez define kazısı yapamayacağı hususu 18.01.2012 tarih ve 13502 sayılı dağıtım yazımız ekinde yer alan 16.01.2012 tarih ve 11313 sayılı Bakan Onayı ile uygun görülmüştür*” şeklinde bilgi verilmiştir.

b. Buluntu Bulunması Halinde Sona Erme

aa. Bilimsel Değeri Haiz Eşya ve Mülkiyet Meselesi

Define arama işlemleri neticesinde kültür veya tabiat varlığı bulunması halinde define arama işlemi süreye bakılmaksızın derhal durdurulacak ve kültür veya tabiat varlığı bulunduğu dair bilgi Kültür ve Turizm Bakanlığı'na iletilecektir (Yönetmelik m. 16/2). Daha sonra Bakanlık tarafından tayin edilen üç kişi bulunan şeyin gerçekten kültür veya tabiat varlığı olup olmadığı yönünde inceleme yapacak ve bulunan şey kültür veya tabiat varlığı ise müzelere teslim edilecektir. Bulunan şey kültür ve tabiat varlığı olarak nitelendirilirse define arayıcısı bu varlıklar üzerinde hiçbir hak iddia edemeyecektir (Yönetmelik m.16/3).

KTVKK 5. maddesine göre; “Devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar ile özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlarda varlığı bilinen veya ileride meydana çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları Devlet malı niteliğindedir” şeklinde ifade edilerek kültür varlıklarının hukuki statüsü belirtilmiştir. Zira KTVKK m.5 gereğince bu tür mallar bulunduğu andan itibaren devlet malı niteliğindedirler¹⁵⁴. Yönetmelik m. 17 uyarınca müzelere teslim edilen kültür ve tabiat varlığının Taşınır Yönetmeliği uyarınca tasnif ve tescil işlemi yapılacaktır.

Devletin kültür varlıkları üzerindeki mülkiyet hakkı, kültür varlıklarının nitelikleri gereği özel hukuktaki mülkiyet hakkı ile aynı nitelikte değildir¹⁵⁵. Zira Devletin kültür varlıklarını kullanma yetkisi, kültür varlıklarını koruma ödevlerinin getirdiği sınırlamalar ile daraltılmıştır¹⁵⁶. TMK'da yer alan mülkiyete ilişkin düzenlemeye göre, bir şeye malik olan bir kimse hukuk düzeninin çizeceği sınırlar çerçevesinde o şeyden dilediği gibi yararlanabilir (m.683). Ayrıca bir şeye malik olan kimse o şeyin bütünleyici parçalarına da sahip olacaktır (m.684). Ancak mülkiyet hakkına ilişkin bu kurallar söz konusu şey kültür varlığı olduğunda geçerliliğini yitirmektedir. Zira mütemmim cüz niteliğinde olan kültür varlıkları özel mülkiyet niteliğinde değil, KTVKK m.5 kapsamında devlet malı niteliğindedir¹⁵⁷. Bir binanın yapımında kullanılan parçalar kültür varlığı niteliğinde ise artık bütünleyici parça olarak binanın sahibinin olamayacaktır¹⁵⁸.

154 Osmanlı Devleti zamanından beri hazırlanmış kültür varlıklarına ilişkin düzenlemelerde; 1884 Asar-ı Atika Nizamnamesinde, 1906 Asar-ı Atika Nizamnamesinde ve 1973 tarihinde çıkarılan Eski Eserler Kanunu'nda eski eserlerin devlet malı olduğu belirtilmiştir. Ancak tüm bu düzenlemeler ile KTVKK arasındaki en büyük fark, KTVKK'da “devlet malı niteliğindedir” ifadesinin yer almasıdır. Zira önceki düzenlemelerde hiç duraksamadan “devlet malıdır” denilmektedir. 1983 yılına kadar devlet malıdır ifadesi kullanılırken 1983 yılında KTVKK ile “devlet malı niteliğindedir” ifadesinin kullanılması doktrinde farklı görüşlerin doğmasına yol açtığı gibi, uygulamada da bir takım problemlerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Ancak esasında her iki düzenleme arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Yer altında ve yer üstünde bulunan kültür ve tabiat varlıkları, varlıkları bilinmese dahi devletin malıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZEL, *Mülkiyet*, s. 226 vd.

155 UMAR/ÇİLİNGİROĞLU, s. 70; AYDOS, Oğuz Sadık, “Taşınır Kültür Varlığı Koleksiyonculuğuna İlişkin Değerlendirmeler”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 66, Sayı 4, 2008, s. 68.

156 UMAR/ÇİLİNGİROĞLU, s. 71.

157 ÖZEL, *Mülkiyet*, s. 227; UMAR/ÇİLİNGİROĞLU, s. 90.

158 ÖZEL, *Uluslararası*, s. 52.

bb. Define Bulunması

Define Yönetmeliği 17. maddesine göre, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tayin edilen üç kişilik heyet, buluntunun define olduğuna kanaat getirirse, buluntu Hazine ve Maliye Bakanlığına teslim edilecek, ilmi kıymeti haiz olarak değerlendiriliyorsa müzelere teslim edilecektir. Buluntu heyet tarafından kültür veya tabiat varlığı olarak nitelendirilemiyorsa ve TMK'da yazan şartları taşıması halinde “define” olarak nitelendirilecektir. Bulunan kültür veya tabiat varlığının ise, korunması gerekli olup olmadığına veya tescil edilip edilemeyeceğine müze karar verecektir. Bu aşamadan sonra KTVKK'da ve Taşınır Yönetmeliğinde yer alan hükümler uygulama alanı bulacaktır.

Bulunan definenin Hazine ve Maliye Bakanlığınca geçer akçe olarak değeri tespit edilecektir. Definenin bulunduğu arazi Hazine'ye ait bir arazi ise, Bakanlık tarafından değeri tespit edilen definenin % 50'si arayıcıya verilecek geri kalan kısım hazineye kalacaktır. Özel veya tüzel kişilere ait olan bir arazide bulunmuşsa %40'ı arayıcıya %10'luk kısım ise arazi sahibine verilecektir (Yönetmelik m. 18). Geriye kalan %50'lik kısmın Hazineye kalacağı belirtilmemekle birlikte bir önceki cümleden bunu çıkarmamız mümkündür. Yani her iki durumda da definenin %50 oranında kısmı Devlete ait olmaktadır.

Görüldüğü üzere yasal define arama işlemi sonucunda define arayıcısı, bulunan define üzerinde mülkiyet hakkı iddia edemeyecektir. Kendi arazisinde veya üçüncü bir kimsenin arazisinde define bulunması arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Define arayıcısına sadece, Hazine ve Maliye Bakanlığınca takdir edilen bedel üzerinden ödeme yapılacaktır.

SONUÇ

Definenin tanımı TMK'da yer almaktadır. Bu tanıma göre; bulunmalarından uzun zaman evvel gömülmüş veya saklanmış olan ve sahibinin kim olduğu bilinmeyen, belli bir değeri haiz olan ve ilmi kıymeti haiz olmayan taşınır eşya define olarak nitelendirilmektedir (m.772/1). İlmi kıymeti olan eşyalarla ilgili özel kanun hükümleri saklı tutulmuştur (m.772/2). Bu bağlamda eğer taşınır eşya, KTVKK m. 23 kapsamında taşınır kültür veya tabiat varlığı niteliğinde ise defineye ilişkin hükümler değil KTVKK ve Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının, Tasnifi, Tescili ve Korunmasına İlişkin Yönetmelik hükümleri uygulama alanı bulacaktır.

Define araması yapmak isteyen kişiler KTVKK m. 50/1 uyarınca, yalnızca Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olan Müze Müdürlüklerinden ruhsatname alarak define arayabilirler. Define arama işleminin KTVKK m. 6'da belirtilen taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında, tespit ve tescili yapılan sit alanlarında ve mezarlılarda yapılması yasaklanmıştır. Define aranması için ruhsatname verilmesine ilişkin usul ve esasların yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiş (KTVKK m.50/4) ve bu amaçla 1984 yılında bir *Define Arama Yönetmeliği* çıkarılmıştır. KTVKK m. 50 ve Define Arama Yönetmeliği hükümlerine göre yapılan define arama işlemi *yasal defineciliktir*. Kanunda ve yönetmelikte yer alan usule ve şartlara uymadan yasal olmayan yollardan kaçak

kazı yapanlar, kazının neticesinde bir şey bulmasalar dahi KTVKK m. 74/2'de düzenlenmiş olan *izinsiz define arama suçunu* işlemiş olacaktırlar. İzinsiz define arayan bu kişiler KTVKK'a göre suç işlemiş olmanın yanında, tarihi ve kültürel varlığımızı, doğayı ve ormanlarımızı bilinçsizce talan etmektedirler. Define aramanın sınırlarının mevzuatla çizilmesi ve bu şekilde hukuki yoldan yapılmasının en önemli amacı, kaçak kazıları önlemek bu bağlamda kültür varlıklarının tahribatının ve hırsızlığının önüne geçmektir. Bu şekilde dolaylı bir şekilde kültür varlıklarının korunduğuna şüphe yoktur. Fakat define arayıcılığı büyük oranda kaçak bir şekilde yapılmaktadır.

Çalışmanın bu son kısmında yasal olmayan yollardan define arayıcılığının azaltılmasına ilişkin bir takım önerilerde bulunmak istiyoruz. Bir ülkede kanunlar ne kadar güçlü olursa olsun, kanunları uygulayacak işinin ehli uygulayıcılar olmadığı müddetçe iyi kanunların var olması pratikte pek fayda sağlamayacaktır. Öncelikle yasal düzenlemelerin uygulanmasında üst düzey hassasiyet gösterilmesi lazımdır. Bu amaçla getirilmiş olan yaptırımların uygulanmasında özen gösterilmeli ve mümkün olduğunca caydırıcı cezalar verilmelidir. Bu şekilde hem failer tekrar aynı fiili işlemekten imtina ederler hem diğer potansiyel suçlular açısından yaptırımın önleyici etkisi söz konusu olur.

Yasal olmayan define arayıcılığına sebep olan diğer önemli husus ise toplum nezdinde tarihi bilincin ve kültür varlığı kavramının, tüm bunların ortak değerlerimiz olduğu inancının var olmaması veya oturmamasıdır. Bu amaçla öncelikle topluma bu bilinç kazandırılmaya çalışılmalıdır. Daha ilkököl sınırlarında öğrenciler kültür varlığı kavramı ile tanıştırılmalı ve kültür varlıklarımızın ortak değerlerimiz olduğu, onları korumanın aslında hepimizin görevi olduğu öğretilmelidir. Çünkü ortak değerimiz olan kültür varlıklarını en iyi kanunlardan korkanlar değil, tarihini ve kültürünü sevenler bu bilince sahip olanlar koruyabilirler.

KAYNAKÇA

- AKGÜN, Muhammed Raşit, “**Önceki Hukukumuzda Definelerin Hukuki Statüsü**”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2018.
- AKİPEK, Serap, **Ulusal ve Uluslararası Hukuk Açısından Kültür Malları**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999.
- AKKUŞ Zafer/EFE, Tamer “Türkiye’de Definecilik Kültürel Mirasın Korunması Bağlamında Değerlendirilmesi”, **Birey ve Toplum**, Cilt 5, Sayı 10, 2015, s. 105-131.
- AKSOY DURSUN, Sanem: **Eşya Kavramı**, Onikilevha Yayınları, İstanbul, 2012.
- AMİNEDDOLEH, Leila, “Protecting Cultural Heritage by Strictly Scrutinizing Museum Acquisitions”, **Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal**, Vol. XXIV, N. 3, 2014, p. 731-781.
- ARIK, Mustafa, **Türk Müzeciliğinin Tarihsel Gelişimi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2015.
- AYAN, Mehmet, **Eşya Hukuku II (Mülkiyet)**, 9. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2016.
- AYDOS, Oğuz Sadık, “Taşınır Kültür Varlığı Koleksiyonculuğuna İlişkin Değerlendirmeler”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl 66, Sayı 4, 2008, s. 62-75.

- BİLİCİ, Kenan, “Eski Eser Tahribatı ve Sanat Tarihi Araştırmalarında Yarattığı Sorunlar”, **Anakara Üniversitesi DTCF Dergisi**, C. 34, S.1-2(1990), s. 349-352.
- BLAKE, Janet, “Turkey”, **Handbook On The Law Of Cultural Heritage And International Trade** Ed. James A.R. Nafziger/Robert Kirkwood Paterson, Edward Elgar Publishing Limited, United Kingdom, 2017.
- CEYLAN, Ümit, **Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Kaçakçılığı Suçu (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu m.32, 68)** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul 2008.
- ÇAL, Halit, “Eski Eserlerle İlgili Yasalarda Etnografik Eser Anlayışı”, **Türkiye’de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyum Bildirileri**, Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, Ankara, 2003.
- ÇAL, Halit, “Osmanlı Devletinde Âsâr-ı Atika Nizamnâmeleri”, **Vakıflar Dergisi**, S. XXVI, 1997, s. 391-400, (Âsâr-ı Atika Nizamnâmeleri).
- ÇAL, Halit, “Osmanlı’dan Cumhuriyete Eski Eserler Kanunları” **Prof. Dr. Kazım Yasar Koprıman’a Armağan**, Ankara, 2005, s. 234-270, (Eski Eser Kanunları).
- ÇAL, Sedat, **Türk İdare Hukukunda Ruhsat**, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2011.
- ÇOLAK, Nusret İlker, “*Sit Alanı İlanı Kararı Hukuki Niteliği ve Sonuçları*”, **Kazancı Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 77-78, 2011.
- DİNÇER, Berkay, **Prehistorya “tarih öncesi” midir?**, Yıl 2016, <http://arkeolojigazetesi.com/?author=13>. (19.05.2019).
- EDİS, Seyfullah, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1979.
- ERDOĞAN, İhsan, “Hukuki Açından Define”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVII, Y. 2013, S.1-2, s. 513-533.
- EREN, Fikret, **Mülkiyet Hukuku**, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2014
- ERSÖZ, A.Kürşat, **Türk İdare Hukuku Kapsamında Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması**, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2017.
- ESENER, Turhan/GÜVEN, Kudret, **Eşya Hukuku**, Yetkin Yayınları, Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Ankara, 2012.
- FEYZİOĞLU, Feyzi Necmettin, “Lükata ve Define”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 1955, s. 167-196.
- KANADOĞLU, Sabih: **Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku**, Seçkin Yayınları, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara, 2007.
- KANBUR, Mehmet Nihat, **Kültür ve Tabiat Varlıklarının Yurt Dışına Çıkarılma Yasağına Muhalefet Suçu (KvTVKK m. 32 ve m.68)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2007.
- KARPUZ, Haşim, “Eski Eser ve Anıtların Korunmasında Halkın Eğitimi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C. XXXIV, S. 1 – 2, 1990 Ankara, s. 405-408.
- KONYAR, Erkan, “Türkiye’de Definecilik: Eski Eser Yağması”, **Toplumsal Tarih (Nüemizmatik ve Tarih)**, S. 185, 2008, s. 2222-2227.
- KURTOĞLU, Serda, “Definenin Hukuki Mahiyeti ve İktisabı”, **Ankara Barosu Dergisi**, Y.1955, S.6, s. 385-389.
- KUTLU DİLBAZ, Burcu: **Osmanlı Devletinin Arkeoloji Politikası**, Okur Tarih Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- LUND, Gyde “Orman Nedir? Tanımlar Farklı Sonuçlar Doğurur Türkiye Örneği” (Çev. Bekir KARACAN), **Avrasya Terim Dergisi**, 2014, 2 (1): 9 – 16.
- MADRAN, Emre , “Osmanlı İmparatorluğunun Batılılaşma Sürecinde Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Yasal Düzenlemeler”, <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=352772&/>

- Osmanlı İmparatorluğu Batı Batı İmparatorluğu - Kırım Savaşı - Varlıkların Korunması - Yasal Düzenlemeler - Doç. Dr. Emre Madran - (15.05.2019).
- MUMCU, Ahmet, , “Eski Eserler Hukuku ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl 1971, Cilt 28, Sayı 1-4, s. 41-76, (MUMCU(II)).
- MUMCU, Ahmet, “Eski Eserler Hukuku ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl 1969, Cilt 26, Sayı 3-4, s. 45-78, (MUMCU(I)).
- NESLİ, Aslıhan, “Eski Eserlerin Korunmasının Hukuk Tarihi Boyutuyla İncelenmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 20, Sayı 1, 2018, s. 431-478.
- OĞUZMAN, M. Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe, **Eşya Hukuku**, 21. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2018.
- ÖNGE, Mustafa, “Kültür Mirasını Tanımlamak İçin Türkiye’de Kullanılan İlk Özgün Terim: Âsâr-I Atika”, **Avrasya Terim Dergisi**, 2018, 6 (1): 8, s. 8-14.
- ÖZEL, Sibel, “5226 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” Üzerine Bir Değerlendirme”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt LXIII, Sayı 1-2, İstanbul 2005, s. 113-138 (Değerlendirme).
- ÖZEL, Sibel, “Türk Hukukunda Kültür Varlıklarının Mülkiyeti”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt 24, Sayı I, 2018, s. 215-238 (Mülkiyet).
- ÖZEL, Sibel, **Uluslararası Alanda Kültür Varlıklarının Korunması**, Alkım Yayınevi, İstanbul 1998, (Uluslararası).
- ÖZKAR ÖNGEN, İzver, **Jeolojik Zaman Sürecinde Yerkürenin Evrimi (Tarihsel Jeoloji)**, Jeolojiye Giriş Ders Notları, https://cdeniz.com/site/assets/files/3747/yerkurenin_evrimi.pdf. (15.05.2019).
- ÖZTÜRK, Yusuf: **Ceza Hükümleri Yönünden Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku**, Yasa Yayınları, İstanbul, 2000.
- POLAT, Ali, “Yer küre üzerindeki yaşamın kökenine ve evrimine jeolojik bir bakış açısı”, **Mavi Gezegen** , Yıl 2016, Sayı 21, s. 3-15.
- SANCAKDAR, Oğuz: **Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Hukuku (Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım)**, Seçkin Yayınevi, Güncelleştirilmiş 2. Baskı, Ankara, 2012.
- SEROZAN, Rona: **Taşınır Eşya Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2002.
- SİRMEN, Lale, **Eşya Hukuku**, 6. Baskı, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara, 2018.
- SÜSLÜ, Güven, “Kültür Varlıklarının Korunmasında Mali Kolaylıklar Rejimi”, **YBHD**, Yıl 3, Sayı 2018/2, s. 37-83.
- ŞİMŞEK, Fatma/DİNÇ, Güven: “XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Eski Eser Anlayışının Doğuşu Ve Bu Alanda Uygulanan Politikalar” **U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 10, Sayı: 16, 2009/1, s. 101-127.
- TAŞBAŞ, Erdal: “Osmanlı’da Eski Eser Korumacılığı Ve Bir Örnek: Osman Hamdi Bey’in Side’ye Göçmen İskânını Engelleme Çalışmaları”, **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 10, Sayı 2, 2017, s. 1316-1335.
- UMAR, Bilge/ÇİLİNGİROĞLU, Altan, **Eski Eserler Hukuku**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No:11, Ankara, 1990.
- ÜNAL, Mehmet/BAŞPINAR, Veysel: **Orman Hukuku**, Savaş Yayınevi, 4. Baskı, Ankara, 2017.

Yararlanılan İnternet Kaynakları

<http://teftis.kulturturizm.gov.tr>

https://cdeniz.com/site/assets/files/3747/yerkurenin_evrimi.

<https://www.tarihbilimi.gen.tr>

<http://arkeolojigazetesi.com>

https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOMs-Resolutions_1995

<http://www.hurriyet.com.tr>

<https://www.cnnturk.com>

<https://www.arkeolojikhaber.com>

<https://www.tbmm.gov.tr>

<http://www.resmigazete.gov.tr>

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr>

<https://arkeofili.com>